

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

DĚTI A JEJICH VZTAH K INTERNETU:

DRUHY AKTIVIT A KOMUNIKACE S OSTATNÍMI LIDMI

CHILDREN AND THEIR RELATIONSHIP TO THE INTERNET:

**KINDS OF ACTIVITIES AND COMMUNICATION WITH OTHER
PEOPLE**

Bakalářská diplomová práce

Autor: Aneta Marcalíková

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.

Olomouc

2012

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Děti a jejich vztah k internetu: Druhy aktivit a komunikace s ostatními lidmi“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Bohumíně dne 28. března 2012

Podpis:

Obsah

Úvod	5
TEORETICKÁ ČÁST	5
1. Internet a děti	5
1.1 Specifika internetu, jeho vliv na dítě a dostupnost	5
1.2 Komunikace a další aktivity prováděné v prostředí internetu	7
1.3 Bezpečný pohyb po internetu a rodičovská kontrola.....	13
VÝZKUMNÁ ČÁST	18
2. Výzkumný problém, cíle, hypotézy a otázky	18
3. Aplikovaná metodologie	20
3.1 Sběr dat	21
3.1.1 Metoda sběru dat.....	21
3.2 Průběh sběru dat	22
3.2.1 Metoda analýzy dat	23
3.2.2 Průběh analýza dat.....	23
4. Základní populace a vzorek	27
4.1 Zkoumaná populace	27
4.1.1 Psychické zvláštnosti dětí středního školního věku	27
4.2 Náhodný skupinový výběr	34
5. Popis zkoumaného vzorku	35
6. Výsledky.....	37
6.1 Vztah dětí k používání internetu	37
6.2 Rodičovská kontrola používání internetu z pohledu dětí.....	42
6.3 Rozdíly ve vztahu k internetu podle pohlaví dětí.....	43
7. Diskuze.....	44
8. Závěry	46
Souhrn	47
Seznam použitých zdrojů a literatury	48
Příloha 1: Formulář zadání BcDP	
Příloha 2: Abstrakt/Abstract	

Příloha 3: Dotazník: Užívání internetu

Úvod

Internet. Nepochybně jeden z největších pokroků a vynálezů dnešní doby, jež zasahuje do mnoha oblastí lidského života a dotýká se jistě i většiny z nás. Umožňuje nám přístup k velkému množství poznatků, informací, nových komunikačních možností, zábavy atd. Kromě těchto a mnoha jiných výhod však s sebou tato technologie přináší i některá negativa, kterými mohou být neblaze ovlivněny především děti, jež tato rizika nedovedou dobře rozpoznat a eliminovat – např. vystavení nežádoucím obsahům, kyberšikaně, možnost zneužití některých osobních údajů apod.

Z těchto a dalších důvodů je dle mého názoru nezbytné prozkoumat, jaké aktivity děti na internetu podnikají, o co se zde zajímají či zda již dokonce nemají i nějaké negativní zkušenosti spojené s tímto prostředím.

To, jak dítě užívá internet, jistě ovlivňují a nepochybně by měli ovlivňovat jeho rodiče. Daný aspekt samozřejmě nelze opomenout, proto i zmíněná oblast bude tvořit nedílnou součást této studie.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Internet a děti

1.1 Specifika internetu, jeho vliv na dítě a dostupnost

Pozitiva a negativa užívání internetu a dopad na dítě

Internet řadíme mezi masová média, jež lze podle Urbana, Dubského & Murdzy (2011, s. 48) definovat jako: „komunikační prostředky a instituce, které dokáží velkokapacitně vyrábět sdělení veřejného charakteru a distribuovat je směrem k rozptýlenému, rozmanitému a individuálně neurčenému publiku.“

Helus (2009) se zmiňuje o průniku médií do našeho života – zlepšují a obohacují jej, přinášejí mnoho možností, např. ve vzdělávání, umožňují kontakt i se vzdálenými částmi Země, lze hovořit o globálním propojení světa.

Vybíral (2005, s. 271) podotýká, že: „Přínosem internetu je umožnění informační dostupnosti a prostupnosti, interaktivnost při výměně zpráv a rychlost při zprostředkování kontaktu.“

Na straně druhé Helus (2009) upozorňuje rovněž na existující rizika spojená s používáním internetu – určité druhy zábavy, které mohou podněcovat nežádoucí sklony a postoje, navazování nevhodných vztahů může někdy vyústit ve zneužití dítěte, hrozí nebezpečí vzniku závislosti apod. – tato rizika mohou zapříčinit vážné ohrožení osobnostního vývoje dítěte.

Pro mnoho mladých lidí a dětí se stal internet atraktivní náplní jejich volného času. Jedním z důvodů, proč je natolik oblíben, může být fakt, že poskytuje prostředí bez zábran (disinhibited environment). Zde se totiž ztrácejí zábrany, jež jsou jinak přítomny v reálním světě, anonymita zde dotyčnému umožňuje, aby se prezentoval tak, jak mu vyhovuje, bez rizika ponížení či různých nežádoucích následků, může tady projevit i to, co za normálních okolností potlačuje atd. Tyto sklony jsou typické především u dětí, pubescentů a adolescentů (Helus, 2009).

Podobně i jiní autoři, např. Oinas-Kukkonen & Kurki (2009) oceňují pozitiva internetu, jako je jeho přínos ve vzdělávání, pokládají jej za zdroj zábavy, navazování osobních kontaktů apod. Zároveň však také upozorňují na jistá rizika, kterým mohou čelit právě děti – pedofilie, problémy s odlišováním reality od fikce, závislost na internetu, úpadek sociálních dovedností atd.

Vzhledem k rešerši dostupné literatury chci konstatovat, že v České republice neexistuje mnoho studií, které by se zaměřovaly na prozkoumání oblasti používání internetu dětmi mladšího či středního školního věku. Většina z nich je orientována na zjišťování specifik užívání internetu a fenoménů s ním spojených (komunikace v prostředí internetu, virtuální identita atd.) z hlediska pubescentů, adolescentů či jedinců jiného věku (např. Šmahel, 2003; Šmahel, & Veselá, 2006; Koubalíková, & Šmahel, 2008; Blinka, & Šmahel, 2009; Černá, & Šmahel; 2009).

Přístup na internet

Údaje z roku 2007 hovoří o tom, že v České republice 93 % dospívajících ve věku 15 – 18 let užívá internet (Blinka, & Šmahel, 2009).

Ve výzkumu zjišťujícím užívání internetu mezi finskými jedenáctiletými školáky bylo shledáno, že téměř 94,8 % dětí má doma přístup na internet, skoro polovina

používá internet nejméně jednou denně a 88,9 % alespoň jednou týdně, průměrně jej používaly 30 – 60 minut denně, u 8,6 % je to více než 2 hodiny (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009). Jedna ze studií týkající se britských 11 – 16letých dětí ukázala, že 64 % z nich má doma pevné připojení na internet a 70 % připojení bezdrátové (Sharples, Graber, Harrison, & Logant, 2009). Podobně Valcke, Schellens, Van Keer & Gerarts (2007) uvádějí, že 91,2 % dětí ze 4. – 6. ročníků základních škol má doma přístup na internet.

Byl nalezen vztah mezi domácím přístupem na internet a věkem dětí – dle jednoho z belgických šetření mají děti ve věku 11 let či starší ve srovnání s dětmi mladšími častěji doma přístup na internet (Valcke, Bonte, De Wever, & Rots, 2010).

1.2 Komunikace a další aktivity prováděné v prostředí internetu

Komunikace ve virtuálním prostředí

Hartl (2004, s. 133) definuje komunikaci jako: „dorozumívání, sdělování, přičemž obecně nejde o specifický lidský jev, na rozdíl od jazyka existuje také u živočichů.“

Vybíral (2005) udává charakteristiky on-line komunikace:

- solipsistická introjekce – Vybíral (s. 275) se k ní vyjadřuje takto: „Solipsismus je termín vyhrazený ve filozofii pro přesvědčení člověka o tom, že vnější svět existuje jenom v jeho hlavě (ve vědomí),“ Vybíral upozorňuje, že jedinci, kteří se angažují v internetové komunikaci (s fyzicky neznámými lidmi), si do jisté míry vytvářejí vlastní svět fantazií o člověku, s nímž komunikují, Vybíral (s. 275) se doslova zmiňuje o tom, že: „Z vlastních představ o osobě, s níž jsme se seznámili, projikujeme naše představy, jež o ní máme, do ní – a záhy můžeme být přesvědčeni, že víme, s kým „mluvíme“, že druhou osobu známe,“ autor k tomuto dodává, že nakonec můžeme zčásti komunikovat vlastně sami se sebou (s našimi potřebami, přáními, očekáváními apod.).
- disinhibice – tu Vybíral (s. 272) popisuje jako: „odložení zábran a skrupulí, ztrátu nebo překonání nesmělosti, plachosti a ostychu, v krajních podobách

může jít o obcházení tabu a zákazů, tedy o jistou odvázanost či nevázanost na normy, která může být až anomální,“

- anonymita – ta silně podporuje disinhibici v prostředí internetu,
- disociační stavy – jedinec nepřebírá zodpovědnost za své chování v průběhu internetové komunikace – rovněž podporováno anonymitou,
- multiplicita (komunikace s více lidmi současně) – tento fakt bývá pokládán za výhodu, klade však také značné nároky na psychiku člověka – musí se chovat a prožívat jinak – někdy to může vést až k prožitkům rozštěpení, nepozornosti, oslovována jsou různá „já“ daného člověka,
- okamžitost komunikování a čas na rozmyšlenou – zkrácení lhůty pro odpověď na danou zprávu – nepromyšlený obsah, chyby, špatný slovosled, na druhou stranu je zde výhoda v podobě možnosti pozdržení odpovědi (delayed response) a času na rozmyšlení,
- povrchnost.

Šmahel (2003) si všímá, že kontinuita rozhovoru v prostředí internetu je nižší, tato komunikace je fragmentovanější – účastníci dané komunikace ji mohou kdykoliv ukončit, rovněž probíhá v delších časových intervalech. Virtuální rozhovory lze tedy charakterizovat obtížemi při udržení linie rozhovoru, dále častým odbočením a změnami tématu, potížemi s udržením kontinuity rozhovoru a tématu.

V prostředí internetu je dnes možné komunikovat mnoha různými prostředky, z nichž lze jmenovat např.:

- e-mail – elektronické dopisy (Vybíral, 2005),
- instant messaging (IM) – umožňuje svým uživatelům zjistit, kteří z jejich přátel jsou právě on-line a prakticky v reálném čase jim posílat textové zprávy, soubory, SMS zprávy na mobilní telefon či s nimi „chatovat“ (povídat si) – k takovým aplikacím patří ICQ (z anglického „I seek you“ – „hledám tě“) či Skype – zprostředkovává i telefonní hovory (Smejkal, & Schelová Bachrachová, 2011),
- sociální sítě (social networks) – lze je označit za významný fenomén dnešní doby – prostřednictvím sociálních sítí mohou jejich uživatelé mezi sebou komunikovat, sdílet fotografie, hudbu, videa, hrát on-line hry, plánovat srazy, seznamovat se a vytvářet vazby na základě principu označování lidí

jako „přátel“ – Facebook, My Space atd., z českých např. Lidé nebo Spolužáci (Smejkal, & Schelová Bachrachová, 2011),

- blogy – jde o on-line deníky, které obsahují různé osobní zápisy svého autora (Vybíral, 2005),
- chaty – z anglického slova „chat“= povídat si.

Valcke et al. (2007) poznamenávají, že téměř 60 % dětí navštěvujících 4. – 6. ročníky základních škol užívá internet za účelem komunikace, 51,3 % posílá e-maily. Také Bumpus & Werner (2009) dokládají, že mnoho dětí určitým způsobem komunikuje s rodinou či přáteli prostřednictvím internetu – 71 % využívá e-maily, ICQ, chat apod. (vzorek tvořen dětmi z 3. – 6. ročníků základních škol). Posílání e-mailů je významně frekventovanější u žáků 5. a 6. ročníků ve srovnání s žáky mladšími. I v dalších studiích se objevuje obliba ICQ, jež používá 57 %, přes chat pak komunikuje 17 % dospívajících ve věku 14 – 18 let ((Blais, Craig, Pepler, & Connolly, 2008). Ukázalo se rovněž, že čím více dítě používá ICQ, tím více se u něj projevuje tendence užívat internet jako sociální kompenzaci, zejména pro udržování vztahů – výzkumný vzorek pojímal děti ve věkovém rozmezí 8 – 18 let s průměrem necelých 13 let (Leung, 2007).

Údaje získané britskou Office for Communication (Ofcom) naznačují, že téměř polovina tamních dětí ve věku 8 – 17 let má zřízen účet na jedné ze sociálních sítí, ve věku 8 – 11 let tak činí 27 % dětí (in Dowdall, 2009). Jiná studie provedená ve Velké Británii dokládá, že 74 % dětí ve věku 11 – 16 let navštěvuje sociální sítě, přičemž 78 % z nich zde sdílí i různé soubory (Sharples et al., 2009).

Děti byly dotazovány, zda se s nimi na sociálních sítích chtěl přátelit někdo, koho osobně neznají – 19 % podávalo odpověď nikdy, 26 % výjimečně, 32 % příležitostně a 22 % často, přičemž na otázku, zda takové nabídky přijímají, odpovídalo nikdy 29 %, výjimečně 22 %, příležitostně 29 % a často 22 %. Některé děti rovněž udržují přátelství s lidmi, které nikdy nepotkaly – 28 % výjimečně, 27 % příležitostně a často tak činí 15 % dětí. Dle autorů se tímto děti mohou dostat do nebezpečné situace, což samozřejmě záleží především na povaze dané interakce v tomto prostředí ((Sharples et al., 2009).

Ukázalo se, že téměř 26 % dětí (vzorek pocházel ze 4. – 6. ročníků základních škol) netuší, s kým se na internetu baví, 13 % žáků zde udává své osobní údaje, 12,7 % posílá fotografie osobám, s nimiž komunikují, 7,5 % dětí jde na schůzku

s neznámým člověkem, kterou si sjednalo přes internet – z nich téměř 21 % jde na tuto schůzku samo bez doprovodu (Valcke et al., 2007).

Studie provedená Veselským & Krahulcovou (2008) prozrazuje, že 76,9 % chlapců a 75 % dívek z řad gymnazistů používá internet za účelem komunikace. Seznamování přes internet kladně ohodnotilo 23,8 % chlapců a 36,8 % dívek, negativní postoj zaujímalo 34,4 % chlapců a 30,2 % dívek – ostatní účastníci na tuto problematiku neměli konkrétní vyhraněný názor. Bližší statistická analýza však nepotvrdila, že by dívky měly k seznamování přes internet pozitivnější postoj. Jako nejčastější důvod komunikace přes chat studenti gymnázií označovali zábavu (téměř 50 %) či možnost poznávat nové lidi (35,7 % chlapců, 23,4 % dívek).

Šmahel & Veselá (2006) se pokoušeli probádat interpersonální atraktivitu ve virtuálním prostředí (kvalitativní studie dospělých, 19 – 35 let). K okolnostem, které zvyšují atraktivitu na internetu, autoři řadí: zajímavost, kreativitu, inteligenci, schopnost používat slova aj. Naopak z faktorů, jež na atraktivitu působí negativně, lze uvést agresivitu, nepřiměřený exhibicionismus či pasivitu.

Černá & Šmahel (2009) zacílili na téma sebepoškozování zveřejňovaného na blogu (použit kvalitativní přístup). Zkoumaný vzorek tvořily dospívající dívky ve věku 15 – 18 let. Černá a Šmahel (s. 498) dokládají, že:

Dívky v našem výzkumu často vnímaly blog jako místo, kde mohou být někým jiným, ze svého pohledu dokonalým, utéct od reality, mohou být otevřenější než v realitě, zaznamenat a zachovat písemně své myšlenky, navazovat přátelství. Všechny respondentky uvedly, že o sebepoškozování byly informovány právě z internetu.

Autoři současně dodávají, že první akt sebepoškozování byl spojen spíše s náhodou či afektem – dívky v této situaci nemyslely na to, že již o tomto jednání něco vědí.

Při srovnání dětí a dospívajících (věkové rozmezí 10 – 16 let) se ukázalo, že děti přes internet více komunikují o videohrách a on-line hrách, rovněž více vyhledávají nová přátelství, komunikují se členy své rodiny, silným motivem jejich internetové komunikace je také touha být součástí určité skupiny (Bonetti, Campbell, & Gilmore, 2010).

Lež v prostředí internetu

Koubalíková & Šmahel (2008) se zabývali výzkumem lží na internetu (přesněji v prostředí chatu). Prostřednictvím kvalitativního přístupu se pokoušeli např. zjistit, jak jeho návštěvníci odhalují lež jiných osob, s nimiž komunikují, zda oni sami také lžou či jaká je jejich motivace k tomuto jednání. Daní účastníci si byli dobře vědomi faktu, že mohou jakkoliv manipulovat se svou identitou – téměř všichni přiznávali, že někdy v tomto prostředí pozměnili svůj věk apod. K dalším frekventovaným typům lží patřil nepravdivý popis vlastního zevnějšku, předstírání znalostí či snaha přikrášlovat skutečnost, mnozí si též vytvářeli virtuální identitu jiného pohlaví. Jako nejčastější motivy ke lži autoři uvádějí: kompenzaci, snahu dostat se do dané skupiny a možnost ji prozkoumat, snahu zalíbit se, potřebu získat příslušné informace či únik z nudy atd. Tito badatelé upozorňují na fakt, že je zde nutné diferencovat tzv. bezpečnostní důvody – uživatel si hodlá zachovat anonymitu, proto např. pozmění některé své údaje. Dále bylo shledáno, že se většina účastníků považuje za schopné lži v tomto prostředí odhalit – k příslušným strategiím patřily: metoda intuice, rezignace na možnost odhalení lži a náhradní postupy. Blinka & Šmahel (2009) referují, že 57,1 % adolescentů nikdy na svém blogu nelže a necelých 20 % lže pouze výjimečně. Z tohoto výzkumu také dále vyplývá, že mladší děti (13 – 14 let) mají větší tendenci ke lhaní v tomto prostředí, než jaká se vyskytuje u starších věkových skupin. Pokud ke lhaní dochází, týká se oblastí, jako jsou: vztahy a dovednosti (19,6 %), vzhled (10,7 %), zájmy (8,9 %) atd.

Výzkum Veselského & Krahulcové (2008) dokládá, že téměř 60 % gymnazistů očekává upřímnost od svého komunikačního partnera v prostředí internetu, na otázku týkající se toho, zda je daná osoba při komunikaci přes internet upřímná, odpovídalo 76,3 % chlapců a 81,8 % dívek, že projevuje většinou či vždy upřímnost.

Další aktivity prováděné na internetu

Z oblíbených aktivit, jimiž se děti rády v prostředí internetu baví, lze jmenovat např. hraní her, prohlížení obrázků, poslouchání hudby, hledání různých informací či sledování videí (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009).

Mezi dospívajícími ve věku 14 – 18 let hraje 23 % on-line hry (Blais et al., 2008). Z dětí navštěvujícími 4. – 6. třídy základních škol je hraje skoro 62 % (Valcke et al., 2007). Oinas-Kukkonen & Kurki (2009) udávají 48 % dětí s touto zálibou. Intenzivní hráči také většinou hrají běžné videohry (Leung, 2007).

Děti, jež často hrají videohry, byly svými rodiči hodnoceny jako agresivnější, uzavřenější, depresivnější, úzkostnější, s větší tendencí porušovat pravidla chování, sociálními problémy či somatickými obtížemi, oproti hodnocení rodičů, jejichž děti nehraly videohry tak frekventovaně – věkový průměr daného vzorku činil 12 let (Jackson, Fitzgerald, Zhao, Kolenic, von Eye, & Harold, 2008).

Fontana (2003, s. 59) se takto vyjadřuje k PC hrám: „Hraní na počítačích obecně působí odsun dítěte ze společenského kontaktu s druhými lidmi. To může mít důsledky nejen pro sociální učení a pro rozvíjení komunikačních dovedností, ale také pro rozvíjení vnímavosti vůči citům a potřebám ostatních.“ Fontana (2003) se však dále zabývá také pozitivy plynoucími z hraní PC her, k nimž podle něj lze zařadit skutečnost, že mohou zdokonalovat některé reflexy, napomáhat k rozvoji jistých myšlenkových dovedností či přispívat k lepšímu ovládnutí impulzů. V neposlední řadě je též možné jmenovat zvýšení sebedůvěry a sebevědomí.

Více než čtvrtina jedenáctiletých dětí poslouchá denně na internetu hudbu (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009).

Rozdíly v on-line aktivitách mezi pohlavími

Dívky častěji v prostředí internetu komunikují např. o módě, nakupování, vztazích, o tom, jak se cítí či co je trápí, o rodičích, důvěrnostech, jiných dětech apod. Také se více baví s dětmi stejného pohlaví, rodinnými příslušníky, internetová komunikace jim rovněž umožňuje udržovat sociální vztahy. Chlapci signifikantně častěji na internetu probírají videohry a on-line hry či sporty. Také komunikují s kamarády stejného pohlaví, především však s lidmi, které neznají – jak dívkami či chlapci, tak i dospělými (Bonetti et al., 2010). Podobná zjištění potvrzují i Oinas-Kukkonen & Kurki (2009) – děvčata využívají internet spíše kvůli komunikaci, zatímco chlapci získávají sociální interakce především prostřednictvím hraní on-line her. Denně je tedy hraje 60,4 % chlapců a 35,7 % dívek. I výsledky dalších studií naznačují, že chlapci hrají také videohry více než dívky (Jackson et al., 2008).

Množství času stráveného surfováním po internetu je nepatrně nižší u dívek (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009).

Chlapci významně častěji poslouchají na internetu hudbu – 33,3 % oproti 17 % děvčat (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009).

1.3 Bezpečný pohyb po internetu a rodičovská kontrola

Nepříjemný obsah webových stránek

Oinas-Kukkonen & Kurki (2009) došli mimo jiné k závěru, že většina jedenáctiletých dětí si uvědomuje jistou nevhodnost určitých dat na internetu pro svůj věk i nebezpečnost sdílení některých informací o vlastní osobě (nekomunikovat s neznámými lidmi, neudávat své jméno, adresu, hesla, navštěvovat pouze známé webové stránky či stránky, o nichž dítě ví, že je jejich obsah nevydělá apod.).

Přibližně 19,7 % dětí udává, že se setkala s obsahem stránek, který je vyděsil, přičemž asi 4,5 % dětí se to stává často. Jedná se zde např. o témata smrt, násilí, zločin – obvykle jde o videa, někdy rovněž o příběhy přeposílané v e-mailech. Největší množství školáků popisovalo šokující zážitky, když při prohlížení webových stránek narazilo na pornografický obsah. Dívky byly také většinou rozrušeny obrázky demonstrujícími krutost ke zvířatům (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009). Valcke et al. (2007) dokládají, že téměř 41 % dětí se na internetu setkala s nevhodným obsahem, jež je šokoval (násilí, sexuální tematika), 16,7 % z nich cítilo ohrožení v prostředí internetu. Pouze necelých 14 % dětí nereflektovalo své riskantní chování v prostředí internetu.

Sdílení nepříjemných zkušeností s užíváním internetu

V jednom z výzkumů většina dětí udávala potřebu svěřit se nějaké další osobě, pokud na internetu viděly určitý obsah, který jim byl nepříjemný – většina z nich tyto problémy sdělovala kamarádům (82,2%). Jen asi 13,2 % se odmítalo komukoliv svěřit. Mnoho z těchto dětí bylo rovněž ochotných říci tato fakta svým rodičům, i když přibližně 60,2 % rodičů se svých dětí na podobná témata

nedotazovalo – matkám by se svěřilo 74 % dětí, otcům 65,8 % (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009).

Rozdíly v prožívání nepříjemných obsahů webových stránek mezi pohlavími

Vliv pohlaví se projevuje při zjišťování nepříjemných pocitů, jež mohou v dětech vyvolávat některé nevhodné obsahy vyskytující se na internetu – dívky cítí signifikantně větší zděšení než chlapci (Valcke et al., 2007).

Youn & Hall (2008) ve svém výzkumu dospívajících ve věku 14 – 18 let udávají, že ve srovnání s dívkami, mívají chlapci větší tendenci číst nevyžádané e-maily. Dívky častěji pociťují možnost zneužití svých osobních informací apod.

Kyberšikana

Blažková (2011c) definuje kyberšikanu takto: „Takový druh šikany, k jejímuž páchání jsou využívány informační a komunikační technologie. Jsou to tedy hrozby, trýznění, obtěžování, ponižování, ztrapňování a jiné útoky, které jsou páčány prostřednictvím mobilních telefonů, internetu a jeho různých aplikací. Cílem takových útoků je záměrně někoho vyvést z rovnováhy.“

Kyberšikana může mít dle Blažkové (2011c) různé formy:

- zasílání obrázků, fotografií či videonahrávek spolužákům on-line – oběť je zde zesměšňována,
- posílání výhrůžných e-mailů, obtěžování přes chat,
- vytváření webových stránek, jejichž prostřednictvím je daná oběť urážena a zesměšňována,
- fotografování či nahrávání oběti, přičemž je pořízený materiál zasílán spolužákům oběti, atd.

Je zřejmé, že je kyberšikaně nutné věnovat pozornost. Fakt, že komunikace přes internet je spojená s anonymitou a jistou ochranou, neboť dotyčný se může skrýt za obrazovku počítače, dovoluje jedinci oprostít se od tradičně omezujícího tlaku společnosti, morálních a etických zásad či svého svědomí. Dále vzhledem k užívání pseudonymů apod. je pro oběti kyberšikany obtížné identifikovat, o jakého pachatele se jedná, což samozřejmě následně podporuje možnosti daného

pachatele. Tento fenomén je rovněž těžko postižitelný i z právního hlediska (Hinduja, & Patchin, 2008).

Ševčíková & Šmahel (2009) uvádějí, že nejvíce agrese v prostředí internetu projevují dospívající v rozmezí 12 – 19 let. Tuto věkovou skupinu lze rovněž charakterizovat také tím, že 41,4 % obětí z jejich řad osobně zná daného pachatele. Jiní autoři uvádějí 34,8 % obětí, které svého pachatele neznají, přičemž je tato hodnota signifikantně vyšší u žáků středních škol (Dehue, Bolman, & Völlink, 2009).

Byla rovněž zjišťována incidence tohoto jevu, výsledky následně naznačují, že 83,9 % dětí ve věku 12 – 15 let se s ním nikdy nesetkali, 9,4 % méně než několikrát ročně, 3,1 % několikrát do roka, 1,8 % několikrát v měsíci a 1,8 % několikrát týdně. Autoři došli k závěru, že v České republice je přibližně 3,6 % dětí postiženo kyberšikanou (Ševčíková, & Šmahel, 2009). Hinduja & Patchin (2008) dokládají, že přes 32 % chlapců a přes 36 % dívek v jejich vzkumu bylo zasaženo kyberšikanou (průměrný věk participantů byl necelých 15 let). Studie prováděná mezi žáky základních a středních škol poskytuje tyto výsledky – téměř 22 % dětí bylo během roku alespoň jednou někým obtěžováno (více na základních školách – 23,4 % oproti 18,6 % na školách středních), přičemž byly tímto jevem více postiženy dívky (24,7 %) než chlapci (19,1 %). Rovněž lze zmínit nalezení významné korelace mezi kyberšikanou a tradiční školní šikanou – útočník, jenž je strůjcem klasické školní šikany se bude častěji účastnit také kyberšikany, podobná zjištění platí i pro oběti (Dehue et al., 2009). Také Hinduja & Patchin (2008) tyto výsledky potvrzují. I z další studie (věkové rozmezí 11 – 17 let) vyplývá, že přibližně 27 % obětí klasické šikany je rovněž obětí kyberšikany.

Dále Hinduja & Patchin (2008) ve svém výzkumu uvádějí jako kontrast zjištění, že 18 % chlapců a 16 % dívek přiznává obtěžování druhých v prostředí internetu. Rovněž čím více času na internetu děti tráví, tím se zvětšuje pravděpodobnost kontaktu s kyberšikanou. Objevil se také poznatek, že část z maladaptivního chování (např. školní problémy atd.) vyskytujícího se v reálném životě mělo spojitost s kyberšikanou, a to jak u obětí, tak pachatelů. Častěji se pachateli a oběťmi stávají děti, které tráví více času sociálními aktivitami ve virtuálním prostoru – posílání e-mailů, chatování atd., také mají častěji vlastní webové stránky, e-mail apod. bez přístupu rodičů (Twyman, Saylor, Taylor, & Comeaux, 2010).

K důsledkům kyberšikany lze podle Blažkové (2011c) zařadit:

- zhoršení školního prospěchu,
- různá psychosomatická onemocnění,
- změny nálad, psychická rozkolísanost,
- nízké sebevědomí,
- suicidiální pokusy,
- permanentní strach – dítě většinou pachatele nezná, má proto obavy z kohokoliv,
- problémy v mezilidských vztazích – s dospělými, kamarády, spolužáky atd.,
- poruchy spánku či únava.

Rodičovská kontrola a regulace

Oinas-Kukkonen & Kurki (2009) naznačují, že nejméně 37,6 % rodičů alespoň někdy poučuje své děti o používání internetu, přičemž 9,2 % tak činí často, u 78,9 % je to pouze výjimečně. Jiná studie udává 64 % rodičů, kteří s dítětem rozmlouvají o používání internetu (Livingston, & Helsper, 2008). Podle dalšího šetření 60 % rodičů dětem určuje, kolik času smí trávit na internetu, 80 % pak stanovuje svým dětem, co zde smí, či nesmí dělat. Přesto však mnoho z nich netuší, že se jejich potomek účastní kyberšikany či je její obětí – pouze asi necelých 5 % si je vědomo účasti dítěte na tomto jednání, necelých 12 % pak ví o faktu, že je jejich dítě obětí kyberšikany (Dehue et al., 2009). Valcke et al. (2007) předkládají výsledky, dle kterých 52 % dětí není doma během užívání internetu pod dohledem, pouze necelých 19 % hovoří o časté kontrole. Ve srovnání s dětmi, jež nejsou při užívání internetu doma pod dozorem, kontrolované děti častěji znají osoby, s nimiž na internetu komunikují, méně často udávají osobní detaily a posílají fotografie neznámým lidem. Nebyl nalezen vztah mezi rodičovskou kontrolou a tím, zda dítě chodí na schůzky s neznámými lidmi, jež poznalo na internetu, zda na tyto schůzky chodí samo, zda je vyděšeno jistými obsahy na internetu či se cítí v tomto prostředí ohroženo.

Co se týče toho, jak rodiče omezují užívání internetu svých dětí, 11,4 % dětí referuje, že jejich rodiče často kontrolují historii jimi navštívených stránek. Okolo 56,2 % hovoří o kontrole stránek pouze výjimečně či vůbec (Oinas-Kukkonen, &

Kurki, 2009). Dle výzkumu autorek Livingston & Helsper (2008) 30 % rodičů kontroluje historii stránek, které jejich dítě navštívilo.

Livingston & Helsper (2008) dale naznačují, že zhruba 53 % rodičů nastoluje jistá pravidla týkající se množství času, které smí dítě trávit na internetu, 67 % zde nesmí udávat osobní informace, posílat e-maily (43 %), vstupovat na chat (13 %), cokoli stahovat (17 %), hrát on-line hry (4 %) atd. Také Oinas-Kukkonen & Kurki (2009) se zaměřili na fakt, zda rodiče omezují své děti v používání internetu – téměř polovině dotázaných dětí rodiče jistým způsobem regulují surfování po internetu, naproti tomu necelých 30 % z nich popírá jakákoliv omezení. Přibližně 65 % dětí hovoří o tom, že má rodiči stanovenou dobu, po kterou smí pracovat s internetem, 50,2 % má dovoleno komunikovat přes internet pouze s lidmi, jež rodiče znají. Více než 50 % dětí se může na internetu kontaktovat s neznámými lidmi, nesmí se však s nimi v reálném životě scházet. Okolo 80 % z nich má zakázán přístup na jistý druh webových stránek. Skoro 80 % rodičů rovněž po svých dětech požaduje, aby neposkytovaly žádné osobní údaje. Z výzkumu také vyplývá, že si je většina dětí vědoma rizik spojených s odhalováním své identity v tomto prostředí – 88,7 % nikdy, nebo velmi zřídka poskytuje osobní informace, u 11,4 % dotázaných se tak děje výjimečně či někdy.

Necelá třetina rodičů používá programy blokující přístup na nežádoucí stránky a dítěti tak znemožňují jejich navštěvování (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009). Livingston & Helsper (2008) poskytují tato data – 33 % rodičů do PC nainstalovalo speciální software sloužící k identifikaci jistých druhů stránek a 23 % z nich užívá software k monitorování svých dětí na internetu, což se týká např.. účasti na chatech (13 %), pornografických stránek (34 %), používání e-mailu (4 %) atd.

Byla nalezena souvislost mezi úrovní počítačové gramotnosti rodičů a mírou kontroly internetových aktivit svých dětí – rodiče, kteří byli označeni jako začátečníci, projevovali signifikantně méně kontroly ve srovnání s těmi, jež měli v tomto směru zkušenosti na střední či vysoké úrovni (Valcke et al., 2010).

Míra rodičovské kontroly aktivit dětí v prostředí internetu se signifikantně liší vzhledem k věku dítěte – děti ve věku 9 – 10 let jsou pod větší kontrolou než děti 11 – 13leté. Rovněž i ty, jež byly svými rodiči hodnoceny jako začátečníci či středně pokročilé, byly kontrolovány významně více než ty, které byly pokládány za v tomto směru zkušené (Valcke et al., 2010).

Rozdíly v rodičovské kontrole vzhledem k pohlaví dítěte

Byly nalezeny rovněž rozdíly v rodičovské kontrole vzhledem k pohlaví dítěte – o zákazu poskytování osobních údajů hovořilo 87,6 % dívek, zatímco pouze 70,8 % chlapců, dívkám byl časový limit stanovován v téměř 74 %, chlapcům v 55,6 % (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009). Naopak Livingstone & Helsper (2008) předkládají výsledky naznačující nesignifikantní rozdíl v rodičovské regulaci používání internetu vzhledem k pohlaví dětí, podobné výsledky předkládají také Valcke et al. (2010) či Bumpus & Werner (2009).

Dívky se více svěřují matkám, pokud je na internetu něco vyděsí, také méně často navštěvují webové stránky, které jim rodiče zakázali prohlížet (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009).

Výzkumná část

2. Výzkumný problém, cíle, hypotézy a otázky

Tento výzkum je orientován na jedno z nejaktuálnějších témat dnešní doby – internet, přesněji jde o prozkoumání toho, jakým způsobem ono významné světově rozšířené médium figuruje v životech dětí – jaký k němu mají vztah. Nechybí zde rovněž důraz na nepopíratelnou a důležitou úlohu rodičů v monitorování či určování pravidel týkajících se používání internetu svými dětmi.

K cílům této práce patří:

- 1) Zmapovat vztah dětí k užívání internetu:
 - zjistit množství času, které děti tráví v prostředí internetu,
 - popsat druhy aktivit, jimž se děti na internetu věnují (zasílání emailů, on-line hry apod.),
 - charakterizovat dětskou komunikaci ve virtuálním prostředí (o čem zde komunikují, jaké zde podávají informace o vlastní osobě apod.),
 - doložit, zda mají děti negativní zážitky vyplývající z internetové komunikace (zkušenost s nadávkami, výsměchem ze strany jiných osob apod.),

- 2) Z pohledu dětí zkoumat postoje rodičů k vystavení svých dětí vlivům používání internetu:
- zmapovat, zda se rodiče zajímají o to, čím se jejich děti v této oblasti zabývají či střetávají (zjišťování druhů aktivit zde prováděných apod.),
 - zjistit, jestli rodiče své děti poučují o pravidlech používání internetu a toto užívání regulují (nastolení pravidel týkajících se povoleného množství času, druhů aktivit, komunikačních partnerů apod.),
 - prozkoumat, zda rodiče určitým způsobem monitorují či přímo znemožňují některé nežádoucí aktivity svých dětí v tomto prostředí (užívání speciálního softwaru, kontrola historie navštívených stránek apod.),
- 3) Zjistit, zda existují rozdíly ve vztahu k internetu podle pohlaví dětí:

Hypotézy:

- I. Rozdíl v množství dívek a chlapců majících domácí připojení na internet není signifikantní.
- II. Rozdíl v množství dívek a chlapců preferujících volnočasové aktivity probíhající mimo domov před používáním internetu není signifikantní.
- III. Rozdíl v množství dívek a chlapců navštěvujících sociální sítě není signifikantní.
- IV. Rozdíl v množství dívek a chlapců uvědomujících si určitá rizika spojená se zveřejňováním citlivých údajů na sociálních sítích není signifikantní.
- V. Rozdíl v množství dívek a chlapců preferujících osobní kontakt s přáteli před komunikací s nimi prostřednictvím sociálních sítí není signifikantní.
- VI. Rozdíl v množství dívek a chlapců dotazovaných rodiči ohledně jejich aktivit v prostředí internetu není signifikantní.
- VII. Rozdíl v množství dívek a chlapců svěřujících se v případě negativních zážitků spojených s používáním internetu rodičům není signifikantní.

Výzkumné otázky:

- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců používajících internet?

- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců stahujících hudbu z internetu?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců stahujících filmy a seriály z internetu?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců sledujících videa na internetu?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců hrajících on-line hry?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců posílajících e-maily?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců prohlízejících si obrázky na internetu?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců zveřejňujících na internetu videozáznamy vlastní osoby?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců komunikujících přes aplikace ICQ a Skype?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců zveřejňujících fotografie na sociálních sítích?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců uvádějících výhrůžky či nadávky pocházející ze strany jiných uživatelů sociálních sítí?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců uvádějících lži o vlastní osobě publikované jinými uživateli sociálních sítí?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců uvádějících pozvání na schůzku od jiného uživatele sociálních sítí?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců přiznávajících pochybnosti o identitě některých uživatelů sociálních sítí?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců uvádějících získání většího počtu přátel díky navštěvování sociálních sítí?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců se zákazem navštěvovat určité druhy webových stránek?
- Existuje rozdíl v množství dívek a chlapců se stanoveným denním časovým limitem pro používání internetu?

3. Aplikovaná metodologie

Při koncepci této studie byl zvolen kvantitativní přístup – ten umožňuje:

- kvantifikaci dat,
- poskytnutí údajů, jež lze generalizovat na příslušnou populaci a popsat tak její specifika v dané oblasti.

Přesněji lze hovořit o průzkumu:

- jde o náhled či určité základní zmapování současných uživatelských návyků dětí v prostředí internetu a monitorování těchto aktivit rodiči,
- dokáže zachytit a popsat několik témat v dané oblasti, což umožní získat jistou počáteční úroveň povědomí o daných jevech.

3.1 Sběr dat

3.1.1 Metoda sběru dat

Ke sběru potřebných dat byl použit dotazník vlastní konstrukce (Příloha 3 – Dotazník: Užívání internetu). K důvodům pro jeho vytvoření patří:

- pravděpodobně neexistuje standardizovaný dotazník, který by dostatečně postihoval danou oblast,
- dotazník vlastní konstrukce dokáže lépe zmapovat zkoumanou problematiku, neboť jsou do něj zařazeny všechny potřebné otázky.

Jeho úkolem bylo co nejlépe zachytit a popsat danou situaci v této oblasti a splnit tak vytyčené cíle průzkumu. Otázky v dotazníku jsou rozděleny do 5 částí, jež se snaží postihnout daná témata:

- Část A – Všeobecná část – nastoluje základní otázku zjišťující, zda dítě používá internet, dále kolik času takto denně tráví apod.,
- Část B – Aktivita na internetu – pokládá otázky týkající se toho, jestli dítě hraje on-line hry, posílá e-maily, používá ICQ apod.,
- Část C – Sociální sítě – mapuje navštěvování sociálních sítí – snaží se zjišťovat, jaké množství času zde dítě tráví, co zde uvádí o vlastní osobě, jestli tady zveřejňuje své fotografie apod.,
- Část D – Rodičovská kontrola – monitoruje to, jak rodiče regulují užívání internetu svými dětmi, poučování dítěte o rizicích pohybu na internetu atd.,
- Část E – Osobní údaje – tato část poskytuje základní údaje o daném respondentovi – pohlaví, věk, třída.

Začátek dotazníku tvoří seznámení s tímto výzkumem a dotazníkem, obsahuje prosbu o jeho vyplnění, je zde rovněž návod, jak jej vyplnit – to vše je adresováno danému dítěti.

Jelikož jsou děti, jichž se tento výzkum týká, nezletilé, rodiče musí udělit souhlas s účastí svého dítěte na této studii – k tomu slouží informovaným souhlas – jsou zde pro rodiče vysvětleny podrobnosti týkající se tohoto šetření a jsou požádáni o udělení souhlasu. V případě jeho neudělení nemůže být daný dotazník do šetření zařazen. Dle etických principů je tedy nutné respektovat toto rozhodnutí příslušného rodiče.

3.1.2 Průběh sběru dat

Průzkum probíhal na základních školách v Moravskoslezském kraji, ve městech:

- Ostrava – 300 tisíc obyvatel (Ostrava, 2012),
- Orlová – 31 tisíc obyvatel (Orlová, 2012),
- Bohumín – 23 tisíc obyvatel (Bohumín, 2012),
- Rychvald – 7 tisíc obyvatel (Rychvald, 2012).

Seznamy základních škol v jednotlivých městech a příslušné kontakty byly získány prostřednictvím internetového vyhledávače – školy byly následně náhodně vybrány dle pořadí, v němž zde byly uvedeny.

Poté byli ředitelé daných základních škol telefonicky kontaktováni, v případě jejich ochoty ke spolupráci následovalo sjednání schůzky, na níž došlo k předání dotazníků.

Vedení jednotlivých škol bylo požádáno o zajištění distribuce dotazníků do tříd daných ročníků, na něž je studie zacílena, přičemž byla dětem ponechána lhůta 1 – 2 týdny potřebná k vyplnění a odevzdání dotazníků. Následně po další telefonické komunikaci s vedením školy došlo k předání navracených dotazníků.

Při kontaktování ředitelů škol se ve třech případech objevila negativní reakce vedení školy – odmítnutí spolupráce. Ve dvou případech bylo jako vysvětlení uvedeno nedostatečné množství času a mnoho pracovních povinností, ve třetím případě došlo k odmítnutí spolupráce z důvodu zahlcení daného ředitele dotazníky z výzkumů jiných studentů a především na základě negativní zkušenosti

s výzkumem jisté studentky, která si vyplněné dotazníky nevyzvedla. Pokud tedy bylo dotazníkové šetření odmítnuto, pokračovalo kontaktování jiných škol.

Ředitelé škol byli ke spolupráci motivováni nabídkou poskytnutí výsledků této studie, což se ukázalo jako výhodná a produktivní strategie.

V některých dotaznících zůstaly určité otázky nezodpovězeny či na ně respondent odpověděl nejednoznačně (např. označil více odpovědí, které se navzájem vylučovaly apod.) – došlo k vyřazení podobných otázek, nikoliv však k vyřazení celého dotazníku.

3.2 Metoda analýzy dat

K vyhodnocení dat získaných tímto průzkumem byla použita:

- 1) deskriptivní statistika – výskyt jednotlivých odpovědí v dotazníku byl přepočítán na procenta:
 - data ve formě procent přehledně prezentují výsledky jednotlivých položek dotazníku,
 - lze je pokládat za vhodnou strategii vzhledem k povaze této studie – průzkum by měl být schopen umožnit základní náhled na dané téma,
- 2) Procentový z-test – získaná procenta využívá ke srovnání rozdílu výskytu jednotlivých odpovědí mezi chlapci a dívkami:
 - dobře odhaluje tyto rozdíly:

$$Z = \frac{|P_1 - P_2|}{\sqrt{\frac{P_1 Q_1}{n_1} + \frac{P_2 Q_2}{n_2}}}$$

3.2.1 Průběh analýzy dat

Úkolem použitého z-testu bylo zjistit, zda se odpovědi dětí liší dle jejich pohlaví. Tabulka č. 1 demonstuje důležité hodnoty získané touto statistickou metodou.

Tabulka č. 1 – Vyhodnocení z-testů

	z	Hladina významnosti α	Stupně volnosti
Domácí připojení na internet	1,78	0,05	1,96
Volba: „jít ven“ vs. „pustit si internet“	2,58	0,05	1,96
Obliba stahování hudby	1,58	0,05	1,96
Obliba stahování filmů a seriálů	2,69	0,05	1,96
Obliba sledování videí	2,26	0,05	1,96
Obliba hraní on-line her	0,28	0,05	1,96
Komunikace přes e-mail	1,14	0,05	1,96
Obliba prohlížení obrázků	0,59	0,05	1,96
Vytváření videí vlastní osoby	0,23	0,05	1,96
Komunikace přes ICQ a Skype	0,13	0,05	1,96
Navštěvování sociálních sítí	1,1	0,05	1,96
Zveřejňování vlastních fotografií	1,46	0,05	1,96
Výhrůžky, urážky od jiných osob	0,76	0,05	1,96
Lži o dítěti ze strany jiných lidí	0,47	0,05	1,96
Pozvání na schůzku	0,46	0,05	1,96

	Z	Hladina významnosti α	Stupně volnosti
Uvědomování si rizik	0,86	0,05	1,96
Lživá identita jiných osob	0,51	0,05	1,96
Získání většího množství přátel	1,26	0,05	1,96
Volba: „sejít se“ vs. „sociální síť“	2,24	0,05	1,96
Dotazy rodičů k užívání internetu	0,56	0,05	1,96
Zákaz určitých webových stránek	0,98	0,05	1,96
Denní časový limit k užívání internetu	1,63	0,05	1,96
Svěřování se rodičům	2,64	0,05	1,96

- Je-li $z \geq z_{0,05}$, je zde signifikantní rozdíl v udávaných odpovědích mezi dívkami a chlapci.

Všichni účastníci tohoto průzkumu se pokládají za uživatele internetu, tedy 100 %, proto zde nebyl z-test použit.

I.

H_0 : Rozdíl v množství dívek a chlapců majících domácí připojení na internet není signifikantní.

- Jelikož $z \leq z_{0,05}$, přijímáme H_0 .

II.

H_0 : Rozdíl v množství dívek a chlapců preferujících volnočasové aktivity

probíhajících mimo domov před používáním internetu není signifikantní.

- Jelikož je $z \geq z_{0,05}$, zamítáme H_0 .

III.

H_0 : Rozdíl v množství dívek a chlapců navštěvujících sociální sítě není signifikantní.

- Jelikož je $z \leq z_{0,05}$, přijímáme H_0 .

IV.

H_0 : Rozdíl v množství dívek a chlapců uvědomujících si určitá rizika spojená se zveřejňováním citlivých údajů na sociálních sítích není signifikantní.

- Jelikož je $z \leq z_{0,05}$, přijímáme H_0 .

V.

H_0 : Rozdíl v množství dívek a chlapců preferujících osobní kontakt s přáteli před komunikací s nimi prostřednictvím sociálních sítí není signifikantní.

- Jelikož $z \geq z_{0,05}$, zamítáme H_0 .

VI.

H_0 : Rozdíl v množství dívek a chlapců dotazovaných rodiči ohledně jejich aktivit v prostředí internetu není signifikantní.

- Jelikož je $z \leq z_{0,05}$, přijímáme H_0 .

VII.

H_0 : Rozdíl v množství dívek a chlapců svěřujících se v případě negativních zážitků spojených s používáním internetu rodičům není signifikantní.

- Jelikož $z \geq z_{0,05}$, zamítáme H_0 .

4. Základní populace a vzorek

4.1 Zkoumaná populace

Zkoumanou populaci v této studii tvoří děti středního školního věku v rozmezí 9 – 11 let, tedy žáci 3. – 5. ročníků základních škol.

Podle některých autorů tedy období od 8 – 9 let do 11 – 12 let označujeme jako střední školní věk (Matějček, & Pokorná, 1998; Vágnerová, 2000), jiní odborníci, např. Langmeier & Krejčířová (2006), toto věkové rozmezí zahrnují do mladšího školního věku, který začíná v 6 – 7 letech.

Statistické údaje

Na území České republiky se nachází 4 123 základních škol, které navštěvuje přibližně 789 486 dětí, z čehož je 381 028 dívek. Tabulka č. 2 přináší přehled o žácích a jednotlivých ročnících základních škol, které spadají do zvolené populace (Ústav pro informace ve vzdělávání, 10. ledna 2012).

Tabulka č. 2 – Počty tříd a žáků základních škol v ČR

	3. třídy	4. třídy	5. třídy
Počet tříd	4 832	4 744	4 688
Počet žáků	92 131	90 883	91 090

(stav k 30. 9. 2010)

4.1.1 Psychické zvláštnosti dětí středního školního věku

Kognitivní procesy

Myšlení

Vágnerová (2000, s. 188) naznačuje, že:

Dítě středního školního věku je realista. Jeho způsob uvažování jednoznačně potvrzuje vazbu na skutečnost. Je extravertované, obrácené ke světu a reálné

podněty ovlivňují také jeho prožívání. Je to období, kdy má dítě tendenci mít ve všem jasno, nejlépe na základě jednoznačných a konkrétních důkazů. Takovým způsobem získává jistotu o vlastnostech tohoto světa, s nímž se chce seznámit a prozkoumat jej. Dítě středního školního věku je i optimista, má sklon interpretovat veškeré dění spíše pozitivním způsobem.

Od 7 – 8 let do 11 – 12 let probíhají podle J. Piageta konkrétní logické operace. K základním charakteristikám tohoto stádia myšlení můžeme zařadit:

- decentrace – dítě není již tolik ovlivňováno vlastním subjektivním pohledem na poznávanou skutečnost, je schopno oprostit se od vázanosti na zjevné nápadnosti či na subjektivně atraktivní vlastnosti reality, zvládne při posuzování skutečnosti brát v úvahu více hledisek, je schopno rovněž zohlednit jejich vzájemné vztahy a různě tato kritéria koordinovat, objekty či situace se mohou měnit, zůstávají jim však jisté stálé vlastnosti (Vágnerová, 2000),
- třídění a klasifikace - diferenciaci různých kritérií a jejich vzájemných vztahů – schopnost brát v úvahu více hledisek (Vágnerová, 2000),
- zahrnutí (inkluze) – dítě chápe vřazení prvku do určité třídy,
- zachování (konzervace) – jedná se o pochopení trvalosti podstaty určitého objektu, i když se jeho vnější vzhled proměnil – podle Vágnerové (2000, s. 150) zde: „změna zjevných znaků neznamená změnu podstaty,“ 7 – 8leté dítě chápe zachování hmoty, v 9 – 10 letech zachování váhy, v 11 – 12 letech zachování objemu (Piaget, & Inhelderová, 2007).
- vratnost (reverzibilita) – dítě rozumí tomu, že změna nemusí být definitivní a neměnná, chápe, že by opačná operace vedla k návratu původního stavu (Vágnerová, 2000).

Konkrétní logické operace se vztahují přímo na předměty, ale dosud neobsahují slovně vyjádřené hypotézy (Piaget, & Inhelderová, 2007). Lze u dítěte nalézt pravé úsudky odpovídající zákonům logiky, bez dřívější závislosti na viděné podobě. Teprve až kolem 11 let dítě dokáže vyvozovat soudy i zcela formálně, i za předpokladu, že si nemůže obsah konkrétně představit (Langmeier, & Krejčířová, 2006).

Děti na tomto stupni vývoje myšlení pracují se skutečnostmi, případně s představami či symboly, jež mají jednotný, konkrétní obsah. Vycházejí zde ze zkušeností (např. s vlastní činností, s manipulací s různými věcmi apod.).

Upřednostňují takové poznávání, kdy se mohou samy ujistit o pravdivosti verbálně prezentovaných informací. Děti nejenže dokážou uvažovat logicky, ale respektují i objektivní skutečnost (Vágnerová, 2000).

Lépe jsou rovněž chápány příčinné vztahy, jejich výklad není postaven čistě na antropomorfickém postoji jako dříve (Langmeier, & Krejčířová, 2006).

Paměť

Dětská paměť se postupně zlepšuje, znalosti jsou bohatší a dochází i k lepší integraci nových poznatků, dítě s nástupem do školy začíná užívat i různých záměrných paměťových strategií. Přibližně kolem 6 – 7 let se objevuje strategie opakování, kdy si pro sebe neustále opakuje danou učební látku. Následně se s přibývajícím věkem vyskytují další strategie, např. užívání mnemotechnických pomůcek či logická organizace daného materiálu (Langmeier, & Krejčířová, 2006).

Představivost

Langmeier & Krejčířová (2006) uvádějí, že: „Schopnost vybavit si v paměti dřívější vjemy – představivost – dosahuje u dětí školního věku až tak překvapivého vrcholu, že se soudilo na zvláštní psychický jev – eidetismus.“ Hartl (2004, s. 57) tento fenomén definuje jako: „schopnost uchovávat mimořádně jasné a živé představy.“ Langmeier & Krejčířová (2006) k tomu dodávají, že pouze malé množství dětí má schopnost si detailně a dlouho vybavovat představy dříve vnímaných obrazů.

Vývoj identity a sebehodnocení

Děti tohoto věku již nehodnotí sebe sama pouze dle vnějších znaků (vzhled atd.), ale jsou schopny brát v úvahu i své psychické vlastnosti. Přibližně okolo 7 let začíná dítě chápat stabilitu osobnosti v čase – dříve byly za stálé považovány pouze vnější charakteristiky (Langmeier, & Krejčířová, 2006).

Vágnerová (2000, s. 201) zmiňuje, že:

Obsah identity závisí na tom, čím se dítě cítí být, za koho se považuje. Identita je subjektivní obraz vlastní osobnosti. Je faktorem, který ovlivňuje veškeré jednání a směřování dítěte. V tomto smyslu má význam i pro budoucnost: předurčuje, o co

se bude dítě snažit, jakou pozici s největší pravděpodobností získá, jak ji bude prožívat a jak na ni bude reagovat.

V této době je vývoj identity do značné míry závislý na mínění druhých lidí – na jejich postojích, hodnoceních. Dítě tato sdělení bez výhrad akceptuje – jsou považována za realitu (Vágnerová, 2000).

Vágnerová (2000, s. 202) poznamenává, že: „V pohledu na vlastní psychiku děti ještě ulpívají na jedné variantě a zatím si nedovedou představit její komplexnost a proměnlivost.“ To, jak se hodnotí děti 10 – 12leté, je již poněkud přesnější a flexibilnější – tyto děti se dokážou posuzovat z více hledisek. Chápou, že je potřeba do své charakteristiky zahrnovat rovněž i dané okolnosti. Toto sebehodnocení je komplexnější (Vágnerová, 2000).

Psychosexuální vývoj a identita

Langmeier & Krejčířová (2006, s. 137) uvádějí, že:

Chlapecký či dívčí způsob chování upevňují rodiče ve shodě se společenským očekáváním tak, že projevují uznání, popřípadě dávají najevo nesouhlas, většinou nevědomky. Ve školním věku (zejména mezi 8. – 10. rokem) tedy patrně vrcholí socializace směrem k přejímání „ženských a mužských dovedností“ – dívky v tomto věku značně inklinují k přijímání řady ženských domácích prací a jsou ještě spontánně motivovány k pomoci matce při těchto činnostech, podobně chlapci se nyní více než dříve zaměřují na pomoc otcům při tradičních mužských činnostech, častěji vykonávaných mimo interiér domácnosti.

Vývoj mužské či ženské identity se manifestuje mimo jiné také v tom, že chlapci tráví svůj volný čas rozvíjením pohybových her, důraz je kladen na věrnost, statečnost, solidaritu. Společenství dívek jsou spíše intimnější a méně podnikavá – rády si povídají o zajímavostech denního života (Matějček, & Pokorná, 1998).

Podle Matějčka & Pokorné (1998) se u dívek po 8. roce a u chlapců o rok později objevuje typické chování k malým dětem, které je běžné u dospělých (jak žen, tak i mužů) – jde o specifický způsob chování – hovořit ke kojenci pomalu, vyšším hlasem a zblízka, dlouze mu hledět do očí, napodobovat jeho mimiku atd. Tato fakta související se středním školním věkem mají tedy spojitost s vývojem tzv. rodičovských postojů. To, jak se budou tedy rodiče chovat ke svému dítěti,

nezáleží pouze na období těhotenství a přípravách na dítě, nýbrž i na vztahu k dítěti obecně, jež se začíná rozvíjet právě v samotném dětství daného jedince.

Přibližně od 5 – 6 let do počátku dospívání probíhá dle S. Freuda stadium latence. Jedná se o období relativního klidu. Je zde odvrát od sexuálních zájmů a tužeb – dítě se nyní obrací k osvojování kulturních hodnot, poznatků či různých sociálních rolí. V této fázi dochází k lepší organizaci a posílení superega (Langmeier, & Krejčířová, 2006).

Socializace

Vrstevnické vztahy

Vrstevnická skupina se pro dítě tohoto věku stává čím dál významnější, později dokonce zcela převládne nad rodinou. Je nutné, aby bylo dítě vrstevníky přijato – sbírá zde zkušenosti, které mu později v adolescenci pomohou budovat hlubší přátelství a intimní vztahy. Dítě v tomto věku se s vrstevníky identifikuje, což nahrazuje dřívější identifikaci s rodiči a učitelem (Vágnerová, 2000).

Podle Langmeiera & Krejčířové (2006) může sebehodnocení dítěte kromě rodičů ovlivňovat i dětská skupina. Zde totiž platí, že se dítě samo hodnotí a přisuzuje si určité schopnosti a vlastnosti na základě toho, jaké postavení má v dané skupině.

Podle Vágnerové (2000) vrstevníci uspokojují mnoho potřeb, mohou také mírnit nežádoucí vlivy přicházející z rodiny daného dítěte.

Děti tohoto věku jsou soutěživé, obdivují sebedůvěru a odvahu. Někdy vzhlížejí k jedinci, který dovede něco ne příliš sociálně významného, či dokonce nežádoucího – např. krádeže v obchodě atd. (Vágnerová, 2000).

Vágnerová (2000, s. 193) uvádí, že: „Děti středního školního věku vytvářejí větší či menší skupinky, obvykle ještě nejde o intimnější a stálější přátelství. Kamarádkské skupiny nebývají uzavřené, v zásadě je přijat kdokoliv, kdo splňuje základní podmínky. Ve středním školním věku má velký význam faktor stejnosti, resp. značné podobnosti.“

Vágnerová (2000) popisuje následující charakteristiky vrstevnických skupin tohoto věku:

- 1) Je zde kladen důraz na společně sdílené aktivity, rovněž na schopnost vzájemné solidarity a pomoci,

- 2) Dává se přednost dětem stejného věku a úrovně,
- 3) Důraz je zde kladen na pohlaví – tedy dělení na skupinky dívek a skupinky chlapců – tato skutečnost souvisí s rozvojem typicky ženské a mužské role ve společnosti – děti si tyto rozdíly plně uvědomují.

V těchto skupinách se postupně vytváří určitá hierarchie – nízké postavení mají obvykle děti úzkostné, plaché, tělesně slabé či malého vzrůstu, děti, které pocházejí ze zanedbávajících rodin, nejsou rovněž hodnoceny příliš kladně druhými dětmi. Na vrcholu této struktury naopak stojí např. děti, které vynikají svou tělesnou silou či obratností, pro různé osobní vlastnosti – ochota pomoci, kamarádství apod. (Langmeier, & Krejčířová 2006).

Vágnerová (2000, s. 196) zmiňuje, že: „Děti středního školního věku hodnotí svoje vrstevníky podle zjevných projevů, ve vztahu k očekávání, ale i podle toho, zda jsou jim jejich projevy příjemné, či nikoliv. Určitou roli může hrát i atraktivní vlastnictví, které zvyšuje sociální prestiž dítěte.“

Role školáka

Nyní ve středním školním věku se již dítě na školu a s ní spojené povinnosti adaptovalo. Osvojilo si již základní normy chování zde platné i to, co je vyžadováno – určité standardy, např. jakého výkonu je nutné dosáhnout apod. Role žáka postupně nabírá jiný význam (Vágnerová, 2000).

To, jak se dítě přizpůsobilo školním podmínkám, ovlivňuje jeho individuální předpoklady a rovněž sociální vlivy, kterým je podrobeno. Zde je nezbytné vzít v úvahu také působení rodičů – jejich požadavky a očekávání – dítě může být v tomto kontextu posuzováno jako úspěšné, či neúspěšné, což může následně vést k tomu, že se danému očekávání začne přizpůsobovat. To, jak dospělí hodnotí jeho chování a výkony, silně ovlivňuje jeho sebepojetí (Vágnerová, 2000).

V tomto věku se mění také postoj dítěte k učiteli. Již se nejedná o citovou vazbu, neboť dítě v této fázi už podobnou podporu nepotřebuje. Pro starší děti má učitel význam jako autorita, jeho názor má hodnotu spíše jako informace, později již pro ně nemá osobní význam. Je podstatné, aby byly požadavky učitele v souladu s již nastolenými pravidly – ta, která se jistým způsobem odlišují, jsou pokládána za nespravedlivá a jsou většinou odmítána. To vše souvisí s rozvojem logických operací a rovněž se stále větší samostatností dítěte, pro něž je i nadále podstatná trvalost řádu (Vágnerová, 2000).

Morální vývoj

Okolo 7 – 8 let věku se u dětí dle J. Piageta objevuje autonomní morálka – to znamená, že dítě považuje jisté činy za správné, či nesprávné samy o sobě, bez ohledu na názory a příkazy autority dospělého – dítě se v tomto směru stává kritičtější. Tato morálka je však dosti rigidní – příslušná pravidla platí pro všechny a vždy. Až okolo 11 – 12 let věku začíná dítě brát v úvahu také motivy daného jednání – ohlíží se tedy již na situaci, okolnosti apod. – po určitém činu tedy nenásleduje vždy stejná odměna či trest (Langmeier, & Krejčířová, 2006).

Emoční vývoj

Děti v tomto období vývoje již lépe rozumí vlastním prožitkům a rovněž berou v úvahu i postoje, očekávání či pocity druhých lidí, jsou schopny vyjadřovat své emoce přiměřeným způsobem, kontrolovat a regulovat je, poznávají, že je možné vlastní prožitky, motivy, přání před druhými skrýt. Kolem deseti let začíná dítě chápat ambivalentní pocity – v jeden okamžik je možné vnímat více protichůdných emocí. Je nezbytné podotknout, že celý emoční vývoj je významně závislý na konkrétní sociální zkušenosti daného dítěte (Langmeier, & Krejčířová, 2006).

Seberegulace

Dítě v tomto období je již schopno odložit okamžité uspokojení na pozdější dobu a v daný moment se věnovat příslušné činnosti. Může si i vytyčit vzdálenější cíle – dovede tedy vyvinout i určité volní úsilí. Seberegulaci ovlivňuje emoční reaktivita – míra dráždivosti, impulzivita apod. a volní ovládání emočních reakcí – dítě ji dokáže potlačit a jednat plánovitě (Langmeier, & Krejčířová, 2006).

Psychické rozdíly mezi pohlavími ve středním školním věku

Dle Janošové (2008) jsou nejpatrnější rozdíly ve verbálních dovednostech mezi chlapci a dívkami pozorovány v začátcích školní docházky, v jejím průběhu se postupně zmenšují a na konci adolescence jsou již minimální. Významnou úlohu zde hraje rovněž i kulturní stereotyp – verbální dovednosti jsou pokládány za doménu žen.

Naopak chlapcům jsou připisovány lepší matematické schopnosti. Janošová (2008, s. 159) k tomu dodává, že: „Tato představa přetrvává, i když dívky dosahují na základních školách v matematice v průměru lepších výsledků než chlapci.“ Dívky mají rovněž náskok v osvojování prvních matematických pojmů (čísel apod.), podávají lepší výkony v početních příkladech a aritmetice, na střední škole se však dostávají v některých oblastech do popředí chlapci – příčinou je jejich kognitivní vývoj – abstrakce apod. (Janošová, 2008).

U chlapců jsou také shledávány lepší prostorové schopnosti. Tyto rozdíly se však rovněž postupně mírně stírají (Janošová, 2008).

Co se týče vrstevnických vztahů, chlapecké i dívčí skupiny se vzájemně odlišují v mnoha směrech – lze tedy uvést typické znaky těchto skupin:

Chlapecké skupiny:

- pro chlapce nejsou vzájemné vztahy tolik významné,
- je u nich kladen důraz na společné činnosti,
- tyto skupiny bývají obvykle větší, kontakty mezi jednotlivými chlapci jsou tedy spíše extenzivní.

Dívčí skupiny:

- bývají většinou menší, přičemž se uvnitř dané skupiny vytvářejí příslušné dyády a triády,
- pro dívky jsou důležitější spíše vzájemné vztahy a přátelství – z toho následně vyplývá určitá společná aktivita (Vágnerová, 2000).

Na psychické rozdíly mezi pohlavími mají vliv faktory biologické, sociální, výchovné, rodinné (Janošová, 2008).

4.2 Náhodný skupinový výběr

Účastníci byli vybíráni prostřednictvím náhodného skupinového výběru.

Za důvody užití této metody lze označit:

- tato metoda se zcela nabízí vzhledem k charakteristikám participantů a prostředí, v němž výzkum probíhá – školní třída = skupina,
- relativně jednoduchá distribuce velkého množství dotazníků rozsáhlejší skupině účastníků,
- metoda umožňuje znáhodňování a reprezentativní výběr vzorku,

- poskytuje úsporu času a finančních prostředků, neboť není potřeba kontaktovat každého potencionálního účastníka zvlášť.

4.3 Popis zkoumaného vzorku

Tohoto průzkumu se účastnili žáci základních škol navštěvující 3. – 5. ročníky ve věkovém rozmezí 9 – 11 let.

Důvody výběru této populace:

- internet představuje fenomén, jenž zasahuje do životů mnoha lidí – včetně dětí,
- v dnešní době jej dovedou ovládat a používat děti čím dál mladší – proto je nezbytné výzkumně se zaměřit i na věk nižší než je např. období dospívání.

Celkem bylo prosbou o účast v této studii osloveno 246 potenciálních respondentů. Návratnost dotazníků se pohybuje okolo necelých 70 %. Následující tabulka demonstruje dotazníkovou mortalitu a návratnost dle příslušných měst, v nichž průzkum probíhal.

Tabulka č. 3 – Dotazníková mortalita

	Rozdáno	Navraceno	Nevraceno
Ostrava	80	46	34
Orlová	30	27	3
Bohumín	50	25	25
Rychvald	86	73	13

Ze 171 žáků, kteří dotazník vyplnili, bylo následně vyřazeno 19, jež nesplnilo kritéria daná touto studií.

K důvodům vyřazení respondentů patří:

- zákonný zástupce daného dítěte neudělil souhlas s účastí dítěte v tomto průzkumu,
- zákonný zástupce nevyjádřil stanovisko k účasti svého dítěte,
- účastník neuvedl své pohlaví,

- věk respondenta neodpovídal zvolenému věkovému rozmezí.

Fakt, že návratnost dotazníků činila necelých 70 % a že někteří rodiče odmítli dát souhlas s účastí svého dítěte či k tomuto vůbec nevyjádřili své stanovisko, lze připsat na vrub tomu, že mnoho rodičů si nepřeje, aby se jejich potomek angažoval v jakýchkoliv podobných šetřeních. Tato skutečnost byla již zmiňována samotnými řediteli škol při prosbě o spolupráci. Vzhledem k etickým zásadám je nutné tento postoj plně respektovat.

Následující schéma shrnuje, kolik účastníků bylo vyřazeno vzhledem k výše uvedeným důvodům.

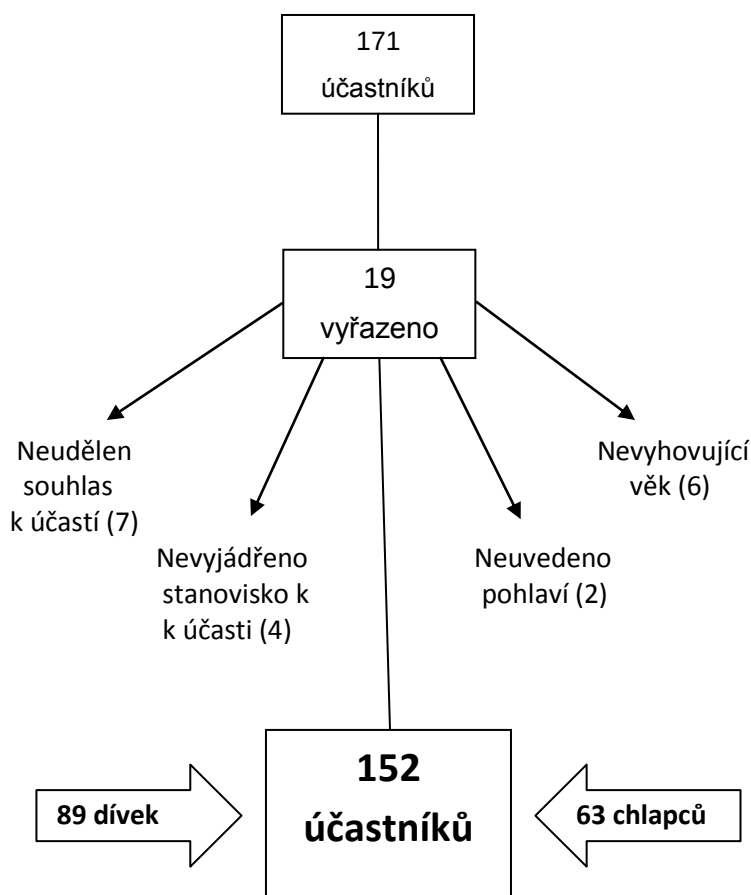

Schéma č. 1 – znázornění proces vyřazování participantů

Jak ukazuje předešlé schéma, finální počet účastníků této studie činí 152 dětí. Tabulka č. 4 prezentuje složení vzorku dle pohlaví a ročníku, jež daný žák navštěvuje.

Tabulka č. 4 – Rozdělení účastníků dle pohlaví a navštěvovaného ročníku ZŠ

	Ve 3. ročníku	Ve 4. ročníku	V 5. ročníku
Dívky	17	30	42
Chlapci	6	26	31

5. Výsledky

5.1 Vztah dětí k používání internetu

Všichni účastníci tohoto průzkumu potvrzují, že používají internet.

Množství času, které děti denně tráví surfováním po internetu, se nejčastěji pohybuje mezi 30 minutami – 1 hodinou (36,1 %), o něco nižší procento dětí (30,5 %) pak uvádí 1 – 2 hodiny. Pouze necelá 3 % dětí zde tráví více než 4 hodiny denně. Následující tabulka znázorňuje veškeré výsledky v této oblasti.

Tabulka č. 5 – Množství času trávené užíváním internetu

	Celkem účastníků	Dívky	Chlapci
Méně než 30 min.	19,4 %	25 %	11,6 %
30 min. – 1 hod.	36,1 %	32,14 %	41,6 %
1 – 2 hod.	30,5 %	29,76 %	31,6 %
2 – 3 hod.	9,72 %	9,52 %	10 %
3 – 4 hod.	1,38 %	1,19 %	1,6 %
Více než 4 hod.	2,7 %	2,38 %	3,3 %

Zdá se, že domácí přístup na internet je v dnešní době dosti rozšířený a častý – udává jej 98 % dětí. Přesněji lze hovořit o 96,5 % dívek a dokonce 100 % chlapců.

Úkolem jedné z otázek bylo rovněž zjistit, zda děti preferují volnočasové aktivity mimo domov či naopak práci s internetem. Trávit čas venku by volilo přibližně 77,5 % dětí – 85,7 % dívek, ovšem pouze 67,2 % chlapců. Internet lze považovat za

lákavý zdroj zábavy, pro určité procento dětí (22,46 %) může být dokonce atraktivnější náplní volného času než možnost bavit se venku.

Stahování a poslech hudby

Jednou z nesporných výhod, jež internet nabízí, je možnost poslechu či stahování hudebních souborů. Oblibu této aktivity přiznává 35,52 % respondentů. Je rozšířena u 30,3 % děvčat a dokonce u 42,85 % chlapců.

Stahování filmů a seriálů

Výsledky tohoto průzkumu naznačují, že o danou činnost projevuje zájem 33,7 % dětí – 25 % dívek a 46,03 %.

Sledování videí

Sledování videí beze sporu patří k vyhledávaným činnostem prováděným v prostředí internetu. Necelá třetina respondentů (27,39 %) tuto aktivitu popírá (34,1 % dívek a 18,93 % chlapců). Níže uvedená tabulka demonstruje oblibu jednotlivých druhů videí.

Tabulka č. 6 – Oblíbené druhy videí

	Celkem účastníků	Dívky	Chlapci
Hudební klipy	49,31 %	45,8 %	54,09 %
Vtipná videa	32,1 %	28,23%	37,7 %
Videa se zvířaty	14,38 %	15,29 %	13,1 %
Ukázky filmů/seriálů	28,08 %	31,76 %	22,95 %

V 7,53 % případů účastníci v dotazníku označovali kategorii Jiná videa – zde uváděli např. sportovní videa apod.

On-line hry

Výsledky této studie naznačují překvapivě vysoké procento dětí, jež hraje on-line hry. Jde o 86,6 % - 87,35 % dívek a 85,71 % chlapců.

Zasílání e-mailu

E-mail lze pokládat za jeden z významných prostředků komunikace v prostředí internetu. Děti ve věku 9 – 11 let jeho prostřednictvím komunikují v 64,6 % případů. Této služby využívá 60,91 % dívek a téměř 70 % chlapců (69,84 %).

Prohlížení obrázků

Tuto aktivitu preferuje více než polovina dotázaných dětí – 53,64 %. Je oblíbená mezi 55,68 % dívek a 50,79 % chlapců.

Zveřejňování záběrů vlastní osoby

V prostředí internetu lze videa nejen sledovat či si je případně stáhnout do svého počítače, je rovněž možné vytvářet i vlastní videa a ta zde umisťovat. Účastníkům tohoto průzkumu byla tedy položena otázka, zda s pomocí webové kamery natácejí samy sebe a tento materiál následně zveřejňují na internetu. Drtivá většina respondentů popírá, že by se takovéto činnosti věnovala, připouští ji pouze lehce přes 1 % dotázaných – 1,32 % - 1,13 % dívek a 1,58 % chlapců.

ICQ a Skype

Kromě již zmíněného e-mailu jsou dalšími frekventovanými způsoby komunikace ve virtuálním prostoru aplikace ICQ a Skype. Používá je 46,6 % dětí, 47,12 % dívek a 46,03 % chlapců.

Sociální sítě

Značná část tohoto průzkumu je věnována dnes dosti aktuálnímu tématu využívání služeb sociálních sítí – vytváření vlastních stránek („profilů“), sdílení osobních dat, fotografií, zážitků či prožívání každodenních činností s ostatními

uživatelé. Ze získaných odpovědí tedy vyplývá, že 58,08 % dětí ve věku 9 – 11 let se pohybuje v tomto specifickém virtuálním prostředí. Činí tak 53,94 % dívek a 63,3 % chlapců.

Následující tabulka poskytuje informace o množství času, jež děti denně tráví na sociálních sítích.

Tabulka č. 7 – Množství času denně tráveného na sociálních sítích

	Celkem účastníků	Dívky	Chlapci
Méně než 30 min.	38,46 %	30 %	47,36 %
30 min. – 1 hod.	35,89 %	37,5 %	34,21 %
1 – 2 hod.	15,38 %	20 %	10,52 %
2 – 3 hod.	5,12 %	7,5 %	2,63 %
3 – 4 hod.	3,84 %	5 %	2,63 %
Více než 4 hod.	1,28 %	0 %	2,63 %

Obsah sdělení umístěných na sociálních sítích

Jak již bylo zmíněno, na sociálních sítích lze uveřejňovat mnoho informací ze života daného uživatele či zde dokonce uvádět i některé citlivé údaje – jako je např. celé jméno či adresa bydliště – pokud se však tato osobní data dostanou do nepovolaných rukou, může dojít k různým nepříjemným situacím – např. ke zneužití těchto informací pro různé účely.

Přibližně 32,05 % dětí přiznává, že na sociálních sítích zveřejnilo své celé jméno (30 % dívek, 34,21 % chlapců), adresu, telefonní číslo apod. zde uvádí 3,84 % dotázaných (5 % dívek a 2,63 % chlapců).

Nejčastěji děti v tomto virtuálním prostředí komunikují o běžných či každodenních záležitostech (např. o tom, co právě dělají atd.) – 39,74 % (45 % dívek a 34,21 % chlapců). Okolo 5,12 % dětí zde píše např. o své rodině, kamarádech atd. (7,5 % dívek a 2,63 % chlapců).

Zveřejňování fotografií

Oblíbeným materiálem, který uživatelé sociálních sítí rádi sdílejí, jsou vlastní fotografie. Tuto zálibu lze nalézt u více než poloviny oslovených respondentů – 53,16 % (60,97 % dívek a 44,73 % chlapců).

Negativní zkušenosti

Pohyb po sociálních sítích či po internetu obecně bývá někdy spojen s různými negativními zážitky, které mohou působit na daného jedince, zvláště na dítě.

Přibližně 9,09 % zúčastněných referuje, že jim byl v prostředí sociálních sítí adresován určitý vulgární obsah (12,5 % dívek a 5,4 % chlapců). Některé děti se rovněž setkávají s tím, že zde po nich jiný uživatel žádá, aby mu sdělily něco, o čem samy hovořit nechtějí – tuto skutečnost udává 5,19 % dětí (okolo 5 % u obou pohlaví).

S nadávkami, výhrůžkami či zesměšňováním vlastní osoby se pak na sociálních sítích setkala 7,59 % respondentů (9,75 % dívek a 5,26 % chlapců).

Kolem 11,39 % dotázaných přiznává, že o nich jiný uživatel na sociálních sítích šířil lži. Dívky o této skutečnosti hovoří v 9,75 %, chlapci v 13,15 %.

Pozvání na schůzku

Dětem byla položena otázka, zda jiná osoba, s níž se seznámily na sociálních sítích, je pozvala na schůzku v reálném životě. Tuto skutečnost připouští 6,75 % oslovených (8,1 % dívek a 5,4 % chlapců).

Uvědomování si možných rizik

Se zveřejňováním osobních údajů a informací z vlastního života souvisí otázka, zda si samy děti uvědomují přítomnost určitých rizik.

Přibližně 84,81 % respondentů připouští, že uvádět na sociálních sítích některé citlivé osobní údaje (např. adresu atd.) není zcela bezpečné a že zde hrozí možnost jejich zneužití jiným člověkem (88,09 % dívek a 81,08 % chlapců). Pouze asi 1,26 % popírá potencionální nebezpečí. Kolem 13,92 % pak uvádí, že o této problematice nepřemýšlelo.

Lež ze strany jiných uživatelů

Většina dotázaných dětí (96,34 %) uznává, že ne každý účastník komunikace v tomto prostředí musí nutně hovořit pravdu o své skutečné identitě. Tuto možnost připouští 95,34 % dívek a 97,43 % chlapců. Tedy pouze 3,65 % danou eventualitu odmítá.

Sociální sítě a přátelství

Ve 29,62 % případů děti tvrdí, že díky navštěvování sociálních sítí získaly větší množství přátel (23,07 % dívek a 35,71 % chlapců).

V rámci běžného kontaktu s přáteli preferuje 79,45 % oslovených osobní setkání s druhými dětmi (89,47 % dívek a 68,57 % chlapců). Naproti tomu 20,54 % dává přednost komunikaci prostřednictvím sociálních sítí.

5.2 Rodičovská kontrola používání internetu z pohledu dětí

Nedílnou součástí tohoto průzkumu je i zjišťování skutečnosti, zda a jakým způsobem rodiče dohlíží na aktivity svých dětí ve virtuálním prostředí.

Získaná data ukazují, že 87,07 % rodičů se dětí někdy ptá na to, co na internetu podnikají, dívky tak naznačují v 85,71 % chlapci v 88,8 %. Okolo 65,3 % rodičů dětem vysvětluje, které webové stránky smí, či naopak nesmí navštěvovat, s kým zde smí komunikovat (57,14 %), co o sobě ve virtuálním prostoru mohou sdělovat (57,82 %). Přibližně 13,6 % dětí referuje, že nemají nastolena pravidla týkající se výše jmenovaných oblastí (10,58 % dívek a 17,74 % chlapců).

Existují určité prostředky či nástroje, jimiž je možné monitorovat pohyb dítěte ve virtuálním prostředí či mu dokonce znemožnit návštěvu určitých druhů webových stránek. Jednou z možností je např. kontrola historie prohlížených stránek – tuto strategii používá 55,1 % rodičů (uvádí ji 51,76 % dívek a 59,67 % chlapců). Další alternativou je instalace softwaru, který blokuje přístup na nežádoucí stránky – je užíván 11,56 % rodičů (mezi dívkami 12,94 %, mezi chlapci 9,67%). Naopak 40,81 % dotázaných dětí popírá, že by jejich rodiče používali podobné strategie (42,35 % dívek a 38,7 % chlapců).

Jistý způsob regulace internetových aktivit dětí lze tedy nalézt u mnoha rodičů – 76,71 % vznáší požadavek, aby jejich dítě nenavštěvoval určité typy stránek (73,8 % dívek a 80,64 % chlapců). Dále je v 73,97 % regulován také čas denně strávený surfováním po internetu (uvádí tak 69,04 % dívek a 80,64 % chlapců).

Rodičovská kontrola či přímo regulace týkající se užívání internetu dětmi je jistě neodmyslitelně spojena také s důvěrou či pocitem bezpečí, jež dítě k rodičům pociťuje. V případě negativního zážitku plynoucího z používání internetu (např. zaznamenání nepříjemného obsahu atd.) 27,58 % dotázaných referuje, že se v této situaci svěří rodičům (35,29 % dívek a 16,6 % chlapců). Pouze necelá 3 % možnost sdělení těchto nepříjemných zkušeností popírá. Většina účastníků (69,65 %) však dokládá, že se jich podobné záležitosti dosud nedotkly – svěřit se tedy nepotřebují.

5.3 Rozdíly ve vztahu k internetu podle pohlaví dětí

Všichni účastníci tohoto průzkumu byli shledáni jako uživatelé internetu, nedošlo zde tedy k použití z-testu.

Platné hypotézy

I.

Rozdíl v množství dívek a chlapců majících domácí přístup na internet není signifikantní.

II.

Množství dívek preferujících volnočasové aktivity probíhající mimo domov před používáním internetu je signifikantně vyšší než množství chlapců.

III.

Rozdíl v množství dívek a chlapců navštěvujících sociální sítě není signifikantní.

IV.

Rozdíl v množství dívek a chlapců uvědomujících si určitá rizika spojená se zveřejňováním citlivých údajů na sociálních sítích není signifikantní.

V.

Množství dívek preferujících osobní kontakt s přáteli před komunikací s nimi prostřednictvím sociálních sítí je signifikantně vyšší než množství chlapců.

VI.

Rozdíl v množství dívek a chlapců dotazovaných rodiči ohledně jejich aktivit v prostředí internetu není signifikantní.

VII.

Množství dívek svěřujících se v případě negativních zážitků spojených s používáním internetu rodičům je signifikantně vyšší než množství chlapců.

Odpovědi na výzkumné otázky

Ani při vyhodnocení výzkumných otázek nebylo nalezeno mnoho rozdílů v odpovědích dotazovaných dívek ve srovnání s chlapci.

Větší množství chlapců udávalo oblibu ve stahování filmů a seriálů a sledování videí na internetu. V ostatních odpovědích se pohlaví nijak významně nelišila – nebyl zde tedy prokázán signifikantní rozdíl.

6. Diskuze

Je nezbytné podotknout, že výsledky této studie mohou být do jisté míry ovlivněny skutečností, že do příslušného dotazníku nahlíželi rovněž i rodiče daného respondenta. Lze podotknout, že by návratnost dotazníků mohla být vyšší, pokud by k nim měly přístup pouze děti a nebylo by nutné získat informovaný souhlas zákonného zástupce. Dalším důsledkem, který plyne z intervence rodičů, může být rovněž ovlivnění samotných odpovědí respondentů. Lze se domnívat, že rodiče mohou svého potomka nabádat k uvádění jiných odpovědí, než by dítě udávalo bez jejich zásahu – za příčinu je možné pokládat např. obavu rodiče z úniku či zneužití informací poskytnutých jeho dítětem, zejména u otázek týkajících se rodičovské kontroly lze eventuálně hovořit o snaze rodiče jevit se

v lepším světle apod. Při koncepci příštího výzkumu podobného charakteru by bylo teoreticky možné těmto problémům předejít odlišným plánem jeho průběhu. Navrhuji tedy následující postup: vedení vybraných základních škol požádat, aby pro účast dětí získalo samostatný informovaný souhlas, dětem pak bude dotazník předložen během školního dne – tedy bez intervence rodičů – rodiče tudíž vůbec neprijdou do kontaktu s příslušnou metodou, což znemožní ovlivnění daných výsledků.

Výsledky mohou být rovněž částečně ovlivněny zvolenou metodou – dotazníkem vlastní konstrukce. Ten obsahuje uzavřené otázky, pouze u zlomku z nich je možnost u výběru Jiné udat odlišnou odpověď, než je mezi poskytnutými alternativami. Pro budoucí studii na podobné téma lze tedy doporučit např. otevřené otázky, dále otázky, které by podrobněji mapovaly daná témata či zcela jinou metodu – např. rozhovor, která by poskytla objemnější a bohatší množství informací o dané problematice. Lze také dále polemizovat o tom, zda návratnost dotazníků nebyla také částečně ovlivněna jeho provedením či tím, jak oslovoval dané respondenty a jejich rodiče.

Nelze také opomenout fakt, že ne každá odpověď uvedená v dotazníku musí být nutně pravdivá – děti se mohou z různých pohnutek uchýlit ke lži či částečnému zamlžování skutečnosti, což ve svém důsledku také samozřejmě ovlivní dané výsledky.

Vysoké hodnoty, jež dokládají, že všechny dotázané děti s internetem pracují, jiná studie např. dokládá 93 % (Blinka, & Šmahel, 2009), a 98 % z nich má na něj přístup dokonce v domácím prostředí, mohou částečně vyplývat z faktu, že navracené dotazníky pocházely pouze od respondentů, kteří toto médium skutečně používají, neboť děti, které s ním nepracují, nevrátily dotazníky se zápornou odpovědí na první otázku.

Za poměrně překvapivý výsledek lze považovat statisticky nevýznamný rozdíl v oblíbenosti hraní on-line her mezi dívkami a chlapci – zatímco mnoho předchozích studií ukázalo, že chlapci se v tomto směru angažují výrazněji (Oinas-Kukkonen & Kurki, 2009), tento průzkum danou skutečnost nepotvrdil. Předchozí výzkumy rovněž dokládají celkově nižší množství dětí, které hraje on-line hry – 23 % (Blais et al., 2008), téměř 62 % (Valcke et al., 2007), 48 % (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009). Výsledky tohoto průzkumu naznačují přes 86 %. Lze polemizovat o

příčinách tohoto rozdílu – jednou z možností je např. velikost vzorku – rozsáhlejší vzorek by mohl poskytnout odlišné údaje.

Naopak výsledky týkající se srovnání rodičovské kontroly užívání internetu vzhledem k pohlaví dítěte více či méně korespondují s většinou z nich uvedenou v teoretickém rámci této práce (Valcke et al., 2010; Bumpus, & Werner, 2009).

Obecně lze rozdíl v získaných hodnotách a výsledcích výzkumů jiných autorů připisat také skutečnosti, že mnoho z uvedených předešlých studií bylo provedeno na populaci nepocházející z České republiky – data tedy mohou být ovlivněna např. odlišnou kulturou, výchovou apod. Některé citované výzkumy se také zaměřovaly na jinou věkovou skupinu, což lze pokládat za další důvod zmiňovaných odlišností.

Data vypovídající o kontrole rodičů mohou být také dále zkreslena faktem, že na tyto otázky odpovídaly pouze děti, aniž by byli dotazováni sami rodiče – děti např. mohou uvést, že rodiče nepoužívají ani žádný software blokující určité webové stránky, ani nekontrolují historii navštívených stránek, neboť si tohoto faktu nejsou vědomy – rodiče jim o něm z různých důvodů nepověděli apod. Pro příští výzkum na podobné téma lze tedy doporučit, aby se i rodiče mohli k daným otázkám vyjádřit.

Nelze opomenout také poznámku, že odpovědi na některé otázky mohou působit zavádějícím dojmem či nejednoznačně vzhledem k tomu, že nejsou podrobněji rozvedeny – např. pokud dotazované dítě odpovědělo, že se setkalo s pozváním na schůzku v reálném životě ze strany jiného uživatele sociálních sítí, nemusí to nutně znamenat nebezpečí pocházející od dané osoby s cílem dítěti nějak ublížit, může jít pouze o přátelské setkání s vrstevníkem, s nímž se respondent seznámil na sociální síti.

Využitelnost získaných informací lze spatřovat v seznámení se s náplní části volného času dnešních dětí středního školního věku či z jejich závěrů usuzovat, zda je např. nutná osvěta týkající se práce s internetem mezi dětmi. Tyto výsledky budou dále předány ředitelům základních škol, kteří pro jeho účely poskytli účastníky z řad jejich žáků.

7. Závěry

Lze konstatovat, že všichni účastníci tohoto průzkumu jsou uživateli internetu, přičemž 98 % má přístup na internet přímo ze svého domova.

K oblíbeným činnostem prováděným ve virtuálním prostředí patří např. používání aplikací ICQ a Skype (46,6 %), přes 35 % dotázaných poslouchá na internetu hudbu, více než 46 % komunikuje prostřednictvím e-mailu, sociální sítě jsou pak preferovány skoro 60 % respondentů.

Jistá rizika spjatá se zveřejňováním určitých osobních detailů na sociálních sítích si uvědomuje téměř 85 % dětí. Tato rizika či další negativní zkušenosti spojené s užíváním internetu mohou být regulovány ze strany rodičů daného dítěte – téměř 74 % dětí má určen denní limit stanovující množství času, které mohou trávit surfováním po internetu, skoro 77 % rodičů zakazuje dětem navštěvovat jisté durhy webových stránek, kolem 55 % kontroluje historii stránek.

Statistické testování ukázalo, že více chlapců sleduje na internetu videa či stahuje filmy a seriály, u dívek byla naopak častěji nalezena potřeba svěřit se rodičům v případě nepříjemných zkušeností spojených se surfováním po internetu. Všeobecně v této oblasti nebylo nalezeno mnoho rozdílů mezi pohlavími.

Souhrn

Tato studie je zaměřena na jeden z nejaktuálnějších fenoménů dnešní doby – internet, přesněji jde o prozkoumání toho, jaký vztah mají děti k tomuto médiu.

Jistě nelze pominout pozitiva, která s sebou používání internetu přináší – např. lepší možnosti ve vzdělávání, snadnější přístup k informacím atd. Nesmíme však opomenout ani jeho možné negativní vlivy, které mohou mít účinek především na dítě, které ještě není schopno dostatečně tato rizika eliminovat (Helus, 2009; Vybíral, 2005).

Virtuální prostředí a komunikaci lze charakterizovat určitými znaky, k nimž je možné zařadit např. solipsismus, anonymitu, disinhibici, povrchnost atd. (Vybíral, 2005).

Údaje z roku 2007 hovoří o tom, že v České republice 93 % dospívajících ve věku 12 – 18 let užívá internet (Blinka, & Šmahel, 2009).

K oblíbeným činnostem prováděným ve virtuálním prostředí patří např. hraní on-line her - téměř 62 % dětí (Valcke et al., 2007), více než čtvrtina

jedenáctiletých školáků poslouchá na internetu hudbu (Oinas-Kukkonen, & Kurki, 2009).

K cílům této studie patří:

- 1) Zmapovat vztah dětí k užívání internetu,
- 2) Z pohledu dětí zkoumat postoje rodičů k vystavení svých dětí vlivům používání internetu,
- 3) Zjistit, zda existují rozdíly ve vztahu k internetu podle pohlaví dětí.

Zvolený kvantitativní rámec dovoluje získané výsledky generalizovat na celou populaci. Přesněji lze v tomto případě hovořit o průzkumu, který poskytne určitý prvotní náhled na danou oblast – popíše základní charakteristiky užívání internetu mezi dětmi.

Zkoumanou populaci tvoří děti středního školního věku v rozmezí 9 – 11 let – lze hovořit o jistých psychických zvláštěnostech této věkové skupiny, které se mohou týkat např. kognitivního vývoje, emocionálního vývoje, socializace apod. (Vágnerová, 2000; Langmeier, & Krejčířová, 2007). Jako vhodná metoda výběru vzorku byl zvolen náhodný skupinový výběr, který probíhal na 4 základních školách v Moravskoslezském kraji.

Sběr potřebných dat zajistil dotazník vlastní konstrukce, jehož vyhodnocení mělo poskytnout odpovědi týkající se např. množství času, které dítě tráví na internetu, jakými činnostmi se zde zabývá (stahování hudby či filmů a seriálů, hraní on-line her atd.), specifik virtuální komunikace prostřednictvím sociálních sítí (uvádění osobních údajů, fotografií, nepříjemné zkušenosti spojené s tímto virtuálním prostředím apod.), rodičovského dohledu nad používáním internetu (pravidla užívání – povolené množství času, druhy stránek atd.).

Pro analýzu získaných dat byla zvolena deskriptivní statistika a procentový z-test.

Výsledky ukázaly, že 98 % dětí má doma přístup na internet, 86,6 % hraje on-line hry, 46,6 % participantů komunikuje prostřednictvím ICQ či Skype atd. Okolo 87 % dětí tvrdí, že se jich rodiče ptají na to, co na internetu dělají, téměř 74 % rodičů reguluje čas, který může dítě denně trávit surfováním po internetu. Co se týče srovnání pohlaví – větší množství dívek se v případě, že je na internetu něco šokuje či vyděsí, svěří svým rodičům apod.

Seznam použitých zdrojů a literatury

- Blais, J., Craig, W. M., Pepler, D., & Connolly, J. (2008). Adolescents Online: The Importance of Internet Activity Choices to Salient Relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(5), 522 – 536. doi: 10.1007/s10964-007-9262-7
- Blažková, B. (2011c). Patologické vztahy ve skupině: materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ. Praha: Josef Raabe.
- Blinka, L., & Šmahel, D. (2009). Fourteen Is Fourteen and a Girl is a Girl: Validating the Identity of Adolescent Bloggers. *CyberPsychology & Behavior*, 12(6), 735 – 739. doi: 10.1089/cpb.2009.0044
- Bohumín. (25. února 2012.). In Wikipedia. Získáno 25. února 2012 z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Bohum%C3%ADn>
- Bonetti, L., Campbell, M. A., & Gilmore, L. (2010). The Relationship of Loneliness and Social Anxiety with Children's and Adolescents' Online Communication. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13(3), 279 – 285. doi: 10.1089/cyber.2009.0215
- Bumpus, M. F., & Werner, N. E. (2009). Maternal Rule-Settings for Children's Internet Use. *Marriage & Family Review*, 45, 845 – 865. doi: 10.1080/01494920903224442
- Černá, A., & Šmahel, D. (2009). Sebepoškozování v adolescence: Blog jako prostředek vytváření komunity. *Československá psychologie*, 53(5), 492 – 503.
- Dehue, F., Bolman, C., & Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' Experiences and Parental Perception. *CyberPsychology & Behavior*, 11(2), 217 – 223. doi: 10.1089/cpb.2007.0008
- Dowdall, C. (2009). Impressions, improvisations and compositions: reframing children's text production in social network sites. *Literacy*, 43(2), 91 – 99.

- Fontana, D. (2003). Psychologie ve školní praxi (2. vyd.). Praha: Portál.
- Hartl, P. (2004). Stručný psychologický slovník. Praha: Portál.
- Helus, Z. (2009). Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče (2. vyd.). Praha: Portál.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying : an exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29, 129 – 156. doi: 10.1080/01639620701457816
- Jackson, L. A., Fitzgerald, H. E., Zhao, Y., Kolenic, A., von Eye, A., & Harold, R. (2008). Information Technology (IT) Use and Children's Psychological Well-Being. *CyberPsychology & Behavior*, 11(6), 755 – 757. doi: 10.1089/cpb.2008.0035
- Janošová, P. (2008). Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí. Praha: Grada Publishing.
- Koubalíková, S., & Šmahel, D. (2008). Fenomén lhaní v prostředí internetu. *Československá psychologie*, 52(3), 289-301.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2007). Vývojová psychologie (2. vyd.). Praha: Grada Publishing.
- Leung, L. (2007). Stressful Life Events, Motives for Internet Use, and Social Support Among Digital Kids. *CyberPsychology & Behavior*, 10(2), 204 – 214. doi: 10.1089/cpb.2006.9967
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008). Parental Mediation of Children's Internet Use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581-599. doi: 10.1080/08838150802437396
- Matějček, Z., & Pokorná, M. (1998). Radosti a strasti. H +H: Jinočany.

- Oinas-Kukkonen, H. & Kurki, H. (2009). Internet through the eyes of 11-year-old children: First-hand experiences from the technological environment children live in. *An Interdisciplinary Journal on Humans in ICT environment*, 5(2), 146 - 162. Získáno 20. září 2011 z <http://humantechnology.jyu.fi/>
- Orlová. (25. února 2012). In Wikipedia. Získáno 25. února 2012 z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Orlov%C3%A1>
- Ostrava. (25. února 2012). In Wikipedia. Získáno 25. února z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ostrava>
- Piaget, J., Inhelderová, B. (2007). *Psychologie dítěte* (4. vyd.). Praha: Portál.
- Rychvald. (2012). In Wikipedia. Získáno 25. února z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rychvald>
- Smejkal, V., & Schelová Bachrachová, H. (2011). *Velký lexikon společenského chování* (2. vyd.). Praha: Grada Publishing.
- Sharples, M., Graber, R., Harrison, C., & Logant, K. (2009). E-safety and Web 2.0 for children aged 11 – 16. *Journal of Computer Assisted Learning*, 25, 70 – 84. doi: 10.1111/j.1365-2729.2008.00304.x
- Ševčíková, A., & Šmahel, D. (2009). Online Harassment and Cyberbullying in the Czech Republic: Comparison Across Age Groups. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, 217(4), 227 – 229. doi: 10.1027/0044-3409.217.4.227
- Šmahel, D. (2003). Komunikace adolescentů v prostředí internetu. *Československá psychologie*, 47(2), 144 – 156.

- Šmahel, D., & Veselá, M. (2006). Interpersonální atraktivita ve virtuálním prostředí. *Československá psychologie*, 50(2), 174 – 185.
- Twyman, K., Saylor, C., Taylor, L. A., & Comeaux, C. (2010). Comparing Children and Adolescents engaged in Cyberbullying to matched peers. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13(2), 195-199. doi: 10.1089/cyber.2009.0137
- Urban, L., Dubský, J., & Murdza, K. (2011). *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada Publishing.
- Ústav pro informace ve vzdělávání. (10. ledna 2012). *Statistická ročenka školství 2010/2011*. Získáno z <http://www.uiv.cz/rubrika/730>
- Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál.
- Valcke, M., Bonte, S., De Wever, B., & Rots, I. (2010). Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children. *Computers & Education*, 55, 454 – 464. doi: 10.1016/j.compedu.2010.02.009
- Valcke, M., Schellens, T., Van Keer, H., & Gerarts, M. (2007). Primary school children's safe and unsafe use of the Internet at home and at school: An exploratory study. *Computers in Human Behavior*, 23, 2838 – 2850. doi: 10.1016/j.chb.2006.05.008
- Veselský, M., & Krahulcová, D. (2008). Internetová komunikácia gymnazistov. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 43(1), 33 – 46.
- Vybíral, Z. (2005). *Psychologie komunikace*. Praha: Portál.
- Youn, S., & Hall, K. (2008). Gender and Online Privacy among Teens: Risk Perception, Privacy Concerns, and Protection Behaviors. *CyberPsychology & Behavior*, 11(6), 763 – 765. doi: 10.1089/cpb.2007.0240

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
MARCALÍKOVÁ Aneta	ČSA 1054, Bohumín - Nový Bohumín	I09471

TÉMA ČESKY:

Děti a jejich vztah k internetu: Druhy aktivit a komunikace s ostatními lidmi

NÁZEV ANGLICKY:

Children and their relationship to Internet: Kinds of activities and communication with other people

VEDOUcí PRÁCE:

Doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Teoretická část

Charakteristika mladšího školního věku:

- vymežit dobu trvání tohoto období
- specifikovat, jaké schopnosti a dovednosti se u dětí tohoto věku rozvíjejí
- popsat kognitivní vývoj
- proces socializace a emoční vývoj
- postoj dětí tohoto věku ke školním povinnostem
- rozdíly mezi pohlavími

Problematika spojená s používáním internetu:

- množství času tráveného používáním internetu
- negativní vlivy (kyberšikana apod.)
- rodičovská kontrola používání internetu

Cíle

- 1) Zmapovat vztah dětí k užívání internetu (druhy aktivit prováděných na internetu, množství času, které zde tráví, zda komunikují s neznámými osobami, zda mají negativní zkušenosti vyplývající z internetové komunikace atd.)
- 2) Z pohledu dětí zkoumat postoje rodičů k vystavení svých dětí vlivům používání internetu (jak rodiče regulují množství času, které děti takto tráví, zda se rodiče zajímají o to, čím se jejich děti v této oblasti zabývají či střetávají, zda zjišťují druhy aktivit zde prováděných, jestli kontrolují, s kým jejich dítě komunikuje přes internet, zda poučují dítě o rizicích spojených s internetovou komunikací s neznámými osobami apod.),
- 3) Zjistit, zda existují rozdíly ve vztahu k internetu podle pohlaví dětí

Metoda výběru vzorku

Náhodný skupinový výběr- základní školy

Výzkumný soubor: 150- žáci 3.-5. tříd ZŠ- 9-11 let

Metoda sběru dat

Dotazník vlastní konstrukce

Metoda zpracování dat

Studentův t-test signifikantnosti rozdílů

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Helus, Z. (2004). Dítě v osobnostním pojetí: obrát k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče. Praha: Portál.
- Koubalíková, S., & Šmahel, D. (2008). Fenomén lhaní v prostředí internetu. Československá psychologie, 52, 3, 289-301.

- Langmeier, J., Krejčířová, D. (2007). Vývojová psychologie. Praha: Grada.
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008). Parental Mediation of Children's Internet Use. Journal of Broadcasting & Electronic Media, 52, 4, 581-599.
- Oinas-Kukkonen, H., & Kurki, H., (2009). Internet through the eyes of 11-year-old children: First-hand experiences from the technological environment children live in. An Interdisciplinary Journal on Humans in ICT environment, 5, 2, 146-162.
- Twyman, K., Saylor, C., Taylor, L. A., & Comeaux, C. (2010). Comparing Children and Adolescents engaged in Cyberbullying to matched peers. Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 13, 2, 195-199.
- Vágnerová, M. (2000). Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál.
- Valcke, M., De Wever, B., Van Keer, H., & Schellens, T. (2010). Long-term study of safe Internet use of young children. Computers & Education, 57, 1, 1292-1305.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce:	Děti a jejich vztah k internetu: Druhy aktivit a komunikace s ostatními lidmi
Autor práce:	Aneta Marcalíková
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.
Počet stran a znaků:	64; 95 617
Počet příloh:	3
Počet titulů použité literatury:	39

ABSTRAKT: Internet se stal součástí každodenního života mnoha dětí. To s sebou přináší určité výhody, ale i rizika. Tento kvantitativní výzkum mapuje vztah dětí k internetu. Věk účastníků se pohyboval v rozmezí 9 až 11 let a pocházeli ze základních škol (náhodný skupinový výběr). Cíli této studie bylo zjistit oblíbené aktivity v prostředí internetu, jako jsou stahování hudby či filmů, hraní on-line her, sledování videí, posílání e-mailů, navštěvování sociálních sítí a komunikace s ostatními lidmi – o čem se zde děti baví, jaké osobní detaily zde uvádějí atd. Druhá část se zaměřuje na rodinná pravidla týkající se používání internetu – rodiči určený časový limit, po který může dítě používat internet, strategie monitorování (kontrola historie počítače, software blokující přístup na určité stránky), pravidla zakazující udávání osobních údajů na internetu apod. Potřebná data byla získána prostřednictvím dotazníku, jež byl pro tuto studii vytvořen. Analýzu dat umožnila deskriptivní statistika a z-test. Výsledky ukazují, že 98 % dětí má doma přístup na internet, 86,6 % hraje on-line hry, 46,6 % participantů komunikuje prostřednictvím ICQ či Skype atd. Okolo 87 % dětí tvrdí, že se jich rodiče ptají, co na internetu dělají. Co se týče srovnání pohlaví – větší množství dívek se v případě, že je na internetu něco šokuje či vyděsí, svěří svým rodičům apod.

Klíčová slova: děti, používání internetu, rodičovská regulace a zákazy, rozdíly mezi pohlavími

ABSTRACT OF THESIS

Title: Children and their relationship to the Internet:
Kind of activities and communication with
other people

Author: Aneta Marcalíková

Supervision: Doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.

Number of pages and characters: 64; 95 617

Number of appendices: 3

Number of references: 39

ABSTRACT: The Internet has become a part of the daily lives of many children. It brings some benefits but also risks. This quantitative research examines children's relationship to the Internet. The age of participants ranged between 9 to 11 years old and they were recruited from various primary schools (random cluster sample). The aims of this study were to examine favorite on-line activities, such as downloading music or films, playing on-line games, watching videos, sending e-mails, visiting social networks and communication with other people – what children talk about, what personal details they publish etc. The second part explores family Internet rules – parentel time limits for using Internet, monitoring strategies (checking computer history, blocking software), rules about not disclosing personal details, etc. The third part examines whether there are any gender differences connected to children's Internet use. Necessary data were gained via questionnaire created for this study. Descriptive statistics and z-test were chosen for data analysis. The results shows that 98 % of children have an access to the Internet at home, 86,6 % play on-line games, 46,6 % communicate through ICQ or Skype, etc. About 87 % participants claim that their parents ask them about using Internet. Girls often tell their parents when they are shocked or frightened with some unpleasant on-line content then boys do, etc.

Key words: children, using the Internet, parent's regulations and restrictions, gender differences

Základní informace

Dobrý den,

jsem studentkou psychologie a provádím výzkum s názvem „Děti a jejich vztah k internetu: Druhy aktivit a komunikace s ostatními lidmi“, který je zaměřen na to, co děti na internetu dělají, kolik času zde tráví atd. Tento dotazník je jeho součástí. Chtěla bych Tě tedy požádat o jeho vyplnění.

Dotazník obsahuje 33 otázek – u každé otázky je uvedeno několik možných odpovědí, z nichž budeš vybírat.

Tvé odpovědi budou použity pouze v tomto výzkumu, nikde nebude uvedeno tvé jméno.

Níže je popsáno, jak dotazník vyplnit.

Předem ti velice děkuji za ochotu a čas při vyplňování dotazníku a za tvůj přínos pro tento výzkum.

Aneta Marcalíková

Jak dotazník vyplnit:

- Svou odpověď můžeš zaškrtnout, zakroužkovat nebo podtrhnout,
- U některých otázek je možné vybrat pouze jednu odpověď, u jiných můžeš zvolit i více odpovědí – vždy je to u dané otázky uvedeno v závorce,
- Žádná odpověď v tomto dotazníku není správná, ani špatná – odpovídej podle svého názoru, podle toho, co na internetu opravdu děláš,
- Odpovídej pravdivě – lživé odpovědi by mohly změnit výsledky tohoto výzkumu,
- Až dotazník vyplníš, předlož jej, prosím, jednomu z rodičů – je třeba, aby na následující straně dal svým podpisem souhlas k tomu, abych mohla tvé odpovědi použít ve svém výzkumu.

Informovaný souhlas

Vážení rodiče,

jsem studentkou 3. ročníku oboru Psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci a v rámci své bakalářské práce provádím výzkum užívání internetu mezi dětmi 3. – 5. tříd základních škol.

Název výzkumu zní: „Děti a jejich vztah k internetu: Druhy aktivit a komunikace s ostatními lidmi.“ Mým záměrem je prozkoumat to, co dnešní děti dělají v prostředí internetu – hodlám se zaměřit na druhy aktivit, množství času zde stráveného, pohyb na sociálních sítích, ráda bych zjistila potencionální nebezpečí, která zde mohou hrozit apod. Toto téma považuji za jedno z nejaktuálnějších vzhledem k současnému dění, kdy většina dětí tráví svůj volný čas právě ve „společnosti“ internetu. Dle mého názoru je tedy nezbytné tuto situaci prozkoumat.

K tomuto účelu jsem vytvořila zde přiložený dotazník, který mapuje toto téma. Ráda bych se tedy obrátila na Vaše dítě s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku a na Vás s prosbou o udělení souhlasu s účastí Vašeho dítěte v této studii, za což předem velice děkuji.

Dotazník je samozřejmě anonymní, rovněž se mohu zaručit za diskrétnost tohoto šetření, sebraná data budou použita pouze k účelům této studie – v žádném případě nedojde k jejich zneužití.

Předem děkuji za udělení souhlasu se zařazením tohoto dotazníku do mého výzkumu a také za Vaši důvěru.

S pozdravem a přáním příjemného dne

Aneta Marcalíková

Souhlasím s účastí mého dítěte ve výzkumu s názvem „Děti a jejich vztah k internetu: Druhy aktivit a komunikace s ostatními lidmi.“ (zakroužkujte, prosím, Vaše stanovisko):

ANO NE

Podpis zákonného zástupce dítěte (rodiče)

.....

Dotazník: Užívání internetu

Část A – Všeobecná část

1. Používáš internet?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud jsi na první otázku odpověděl/a ano, pokračuj dalšími otázkami.

2. Kolik času přibližně na internetu denně strávíš?

- a) Méně než 30 minut
- b) 30 minut – 1 hodina
- c) 1 – 2 hodiny
- d) 2 – 3 hodiny
- e) 3 – 4 hodiny
- f) Více než 4 hodiny

3. Máš doma přístup na internet?

- a) Ano
- b) Ne

4. Co raději děláš ve volném čase?

- a) Jdu ven
- b) Pustím si internet

Část B – Aktivita na internetu

1. Stahuješ z internetu hudbu?
 - a) Ano
 - b) Ne
2. Stahuješ z internetu filmy a seriály?
 - a) Ano
 - b) Ne
3. Jaká videa stahuješ a sleduješ na internetu? (možnost označení více odpovědí)
 - a) Hudební klipy
 - b) Vtipná videa
 - c) Videa se zvířaty
 - d) Ukázky z filmů a seriálů
 - e) Jiná:
prosím, napiš jaká:
 - f) Videa z internetu nestahuji a ani nesleduji
4. Hraješ on-line hry?
 - a) Ano
 - b) Ne
5. Posíláš e-maily?
 - a) Ano
 - b) Ne
6. Prohlížíš si a stahuješ obrázky z internetu?
 - a) Ano
 - b) Ne
7. Natáčíš se někdy webovou kamerou a tato videa pak umísťuješ na internet?
 - a) Ano
 - b) Ne
8. Telefonuješ a posíláš zprávy přes Skype nebo ICQ?
 - a) Ano
 - b) Ne

Část C – Sociální sítě

1. Navštěvuješ sociální sítě (Facebook apod.)?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud jsi na předcházející otázku odpověděl/a ano, pokračuj dalšími otázkami této části.

2. Kolik času přibližně strávíš denně na sociálních sítích?

- a) Méně než 30 minut
- b) 30 minut – 1 hodina
- c) 1 – 2 hodiny
- d) 2 – 3 hodiny
- e) 3 – 4 hodiny
- f) Více než 4 hodiny

3. Co o sobě píšeš na sociálních sítích? (možnost označení více odpovědí)

- a) Píši o svých rodičích, sourozencích, kamarádech apod.
- b) Píši o tom, co právě dělám, co mám rád, jak mi to jde ve škole apod.
- c) Napsal/a jsem zde svou adresu, telefonní číslo apod.
- d) Napsal/a jsem zde své celé jméno
- e) Jiné:
prosím, napiš:
- f) Nic podobného na sociálních sítích nepíši

4. Zveřejňuješ na sociálních sítích své fotografie?

- a) Ano
- b) Ne

5. Setkal/a si se s tím, že by ti někdo, s kým si se seznámil/a na sociálních sítích, napsal: (možnost označení více odpovědí)

- a) Něco nepříjemného, z čeho jsem měl/a strach
- b) Něco vulgárního, neslušného
- c) Abych mu o sobě řekl/a něco, co mi bylo nepříjemné a nechtěl/a jsem to říci
- d) Nic podobného se mi na sociálních sítích nestalo

6. Setkal/a si se s tím, že by tě někdo na sociálních sítích zesměšňoval, vyhrožoval či nadával ti?

- a) Ano
- b) Ne

7. Psal o tobě někdo na sociálních sítích lži?

- a) Ano
- b) Ne

8. Žádal tě někdo, s kým si se seznámil/a na sociálních sítích, aby si se s ním sešel/sešla?

- a) Ano

b) Ne

9. Myslíš si, že je bezpečné na sociálních sítích uvádět některé osobní údaje? (např. celé jméno, adresu, telefonní číslo atd.)?
- a) Ano, je to bezpečné
 - b) Nemá to bezpečné, někdo by toho mohl zneužít
 - c) Nepřemýšlel/a jsem o tom
10. Myslíš si, že je možné, že na sociálních sítích někteří lidé lžou o tom, kdo jsou?
- a) Ano, někteří lidé o sobě nemusí říkat pravdu
 - b) Nemá přece důvod, aby někdo takto lhal
11. Myslíš si, že jsi díky sociálním sítím získal/a více kamarádů?
- a) Ano, seznámil/a jsem se zde s mnoha novými kamarády
 - b) Ne, počet mých kamarádů to neovlivnilo
12. Jakým způsobem se raději bavíš s kamarády?
- a) Navštívíme se nebo spolu jdeme ven
 - b) Povídáme si přes sociální sítě

Část D – Rodičovská kontrola

1. Ptají se tě někdy rodiče na to, co děláš na internetu?
 - a) Ano
 - b) Ne
2. Poučili tě rodiče o následujících záležitostech? (možnost označení více odpovědí)
 - a) Které webové stránky smím a které naopak nesmím navštěvovat
 - b) S kým se na internetu smím a nesmím bavit
 - c) Co zde mohu psát a co ne (např. zprávy o sobě atd.)
 - d) O ničem podobném se mnou rodiče nemluvili
3. Kontrolují tví rodiče určitým způsobem to, co děláš na internetu? (možnost označení více odpovědí)
 - a) Kontrolují historii navštívených internetových stránek
 - b) Zablokovali některé nevhodné stránky
 - c) Myslím si, že rodiče nic podobného nepoužívají
4. Zakázali ti rodiče na internetu navštěvovat určité druhy stránek?
 - a) Ano
 - b) Ne
5. Určili ti rodiče, kolik času můžeš denně strávit na internetu?
 - a) Ano, mám určeno, jak dlouho mohu být na internetu
 - b) Ne, rodiče mi neurčují, kolik času zde mohu trávit, záleží to na mně
6. Svěřuješ se rodičům, pokud tě na internetu něco vyděsí, šokuje či ublíží?
 - a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nic podobného se mi dosud nestalo

Část E – Osobní údaje

1. Pohlaví
 - a) Chlapec
 - b) Dívka

2. Věk
 - a) 9 let
 - b) 10 let
 - c) 11 let
 - d) 12 let
 - e) Jiný:
napiš jaký:

3. Třída
 - a) 3. třída
 - b) 4. třída
 - c) 5. třída